

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ БАНКУ

1.1. Власний капітал банку: поняття, структура, функції

Капітал банку відіграє чи не найважливішу роль у процесі функціонування комерційного банку, він являє собою основою діяльності будь-якої банківської установи. Хоча за величиною він становить незначну частку сукупних ресурсів банку. Частка власного капіталу в ресурсах банку повинна бути не нижчою за 8%, в той час як для промислових підприємств це співвідношення, як правило, становить понад 50% і вище.

Необхідною умовою майбутньої діяльності банку є формування власної капітальної бази. Тому одна з найсерйозніших проблем, що постають перед аналізом банківської діяльності, полягає у залученні та підтримці достатнього обсягу власного капіталу.

Трансформація банківської системи в Україні призвела до нагальної потреби в покращенні результатів діяльності банків у мобілізації та розподілі фінансових ресурсів. Можливість понести збитки у сфері кредитних операцій призводить до нагальної необхідності розробки систематичної політики для банку, в якій головну роль відіграє менеджмент власних ресурсів.

Успішний процес управління власними ресурсами, а не просто контроль за їх існуванням, є ключовим фактором сприяння стабільному зростанню банку, враховуючи сучасні умови ринкового середовища. Тоді як ефективне управління в галузі приватної ресурсної бази визначається методом забезпечення високого ступеня її конкурентоспроможності та безпеки.

В умовах загострення конкуренції на внутрішньому ринку банківських послуг велике значення мають питання розробки ефективної ресурсної політики для банків, тобто заходи, спрямовані на формування власного капіталу. Розмір та структура майнових прав багато в чому визначають

фінансові результати банку, здатність збільшити інвестиції в економіку країни та розширити спектр послуг, що надаються клієнтам банку. Тому проблеми розробки ефективної моделі управління приватним банківським капіталом залишаються надзвичайно актуальними для банківських установ в Україні.

Дослідженню окремих проблем управління власним капіталом банку присвячено багато праць вчених економістів. Вагомий внесок у дослідження цього питання зробили такі вчені, як: Алексеєнко М. Д., Бондаренко В. В., Вовканич А. І., Е. Дж. Долан, К. Дж. Кемпбелл, Коваль С. Л., Лаврушин О. І., Ф. Мишкін, Мороз А. М., П. Роуз, Савлук М. І.

У той же час в умовах змін, що відбуваються в економіці України, недостатньо дослідженими і висвітленими є питання визначення сутності власного капіталу банківських установ. Крім того, на сьогодні не існує єдиного підходу щодо трактування сутності поняття "управління формуванням власного капіталу банку".

Формування власної капітальної бази є необхідною умовою майбутньої діяльності банку. Тому одна з найсерйозніших проблем, що постають перед менеджментом банку, полягає у залученні та підтримці достатнього обсягу власного капіталу.

Слід зауважити, що в економічній літературі не існує єдиного підходу до визначення суті банківського власного капіталу, в наукових працях дуже багато різних розбіжностей щодо тлумачення власного капіталу банку. Деякі вчені ототожнюють власний капітал банку та власні кошти банку. Тому для визначення поняття "власний капітал банку" слід порівняти думки відомих науковців за допомогою методу аналізу наукових джерел (таблиця 1.1).

Аналізуючи навчальну та наукову літературу з банківської справи, автори розрізняють поняття власних коштів і власного капіталу банку. Власні кошти представляються найбільш загальному вигляді, що включають пасиви, як статутний капітал, фонди банку, резерви, нерозподілений прибуток минулих років і поточного періоду. В той же час власний капітал банку

визначається розрахунковим шляхом за допомогою величини, що включає статті власних коштів.

Таблиця 1.1

Термінологічний аналіз поняття "власний капітал банку"

Автор або джерело	Наукова думка
1	2
ЗУ "Про банки і банківську діяльність" [1]	Залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань
О. Лаврушина [2, с. 72]	Усі пасиви, утворені у процесі внутрішньої діяльності банку
В. Бондаренко [3]	Величина, що включає статті власних коштів і деякі статті залучених коштів, наприклад, субординований борг, що за своїм економічним змістом можуть виконувати функції капіталу банку
С. Коваль [4]	Власні і прирівняні до них кошти, котрими володіє, користується та розпоряджається банк для забезпечення ефективної банківської діяльності
М. Алексеєнко [5]	Грошові кошти і виражена у грошовій формі частина майна, які належать його власникам, забезпечують економічну самостійність і фінансову стійкість банку, використовуються для здійснення банківських операцій та надання послуг з метою одержання прибутку
П. Роуз [6, с. 710]	Кошти, які внесені до банку його вкладниками і складаються в основному з акціонерного капіталу, резервів і нерозподіленого прибутку
А. Мороз, М. Савлук [7]	Резервний та статутний фонди та нерозподілений прибуток
А. Вовканич [8, с. 159]	Різні фонди, створювані банком для забезпечення його фінансової стійкості, комерційної і господарської діяльності, а також отриманий прибуток за результатами діяльності
Ф. Мишкін, Е. Дж. Долан, К. Дж. Кемпбелл [9, с. 64, 85, 258]	Різниця між банківськими активами і зобов'язаннями становить реальну величину власного капіталу банку, подану у формі акцій

Аналіз економічної літератури, представлений у таблиці, дозволив зробити висновок, що всі зазначені ці вчені погоджуються з тим, що в складі власного капіталу банку повинні включатися власні кошти, створені за рахунок коштів власників банку, а також прибуток, отриманий у процесі діяльності банку. Різниця між думками авторів полягає в тому, чи варто включати частину позичених грошей до власного капіталу, наприклад, субординований борг.

Таким чином, узагальнюючи думки науковців, ми можемо інтерпретувати власний капітал банку як сукупність фондів, створених засновниками банку, прибутку, отриманого в результаті діяльності банку, та суми деяких позикових грошей, які можуть виконувати свою економічну функцію.

Вивчення сутності механізму управління формування власного капіталу необхідно розпочати з вивчення теоретичних основ концепції управління.

Серед науковців існує кілька підходів до визначення сутності поняття "управління". Тому бажано зробити порівняльний аналіз підходів до визначення цього поняття.

"Технічний підхід акцентує увагу на управлінні операціями, тобто на технічному боці виробничого процесу" [10, с.204].

"Мотиваційний підхід фокусується на управлінні трудовими ресурсами, віддаючи пріоритет психологічним факторам, мотивації працівників і стимулюванню їх до діяльності" [11].

"Системний підхід розглядає управління як діяльність уніфікованих суб'єктів управління, які спрямовані на досягнення певної мети, виконуючи певні функції, застосовуючи відповідні методи та дотримуючись принципів управління" [10, с.205].

"Проаналізувавши підходи, можна зробити висновок, що більш повне значення поняття «управління» характеризує системний підхід. Таким чином, процес управління – це діяльність уніфікованих суб'єктів управління, яка

спрямована на досягнення певної мети, шляхом виконання певних функцій, використання відповідних методів та дотримання принципів управління" [11].

Вивчення сутності понять "власний капітал банку" та "управління" дозволяє нам отримати інтегровану інтерпретацію поняття "управління банківським капіталом". Це чіткіше показано на рисунку 1.1.

Таким чином, згідно з рисунком було вирішено трактувати управління власним капіталом банку як процес формування оптимальної структури його пасивів за допомогою певних методів з урахуванням мети встановлення місця банку на банківському ринку.

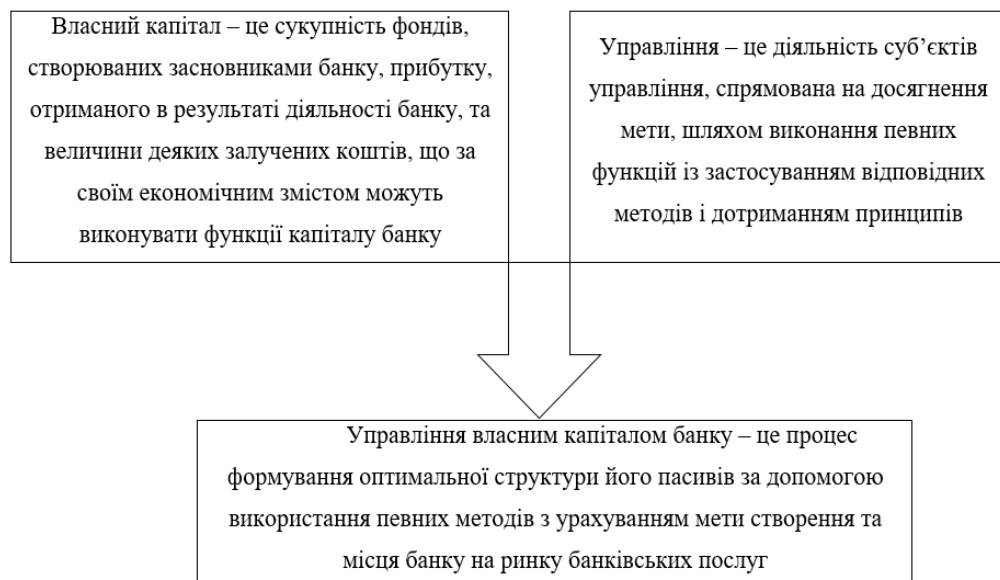

Рис. 1.1 Підходи до визначення сутності поняття "управління" (розроблено автором)

"Власний капітал необхідний для забезпечення своїх зобов'язань перед клієнтами, кредиторами та акціонерами" [12, с.54].

Неодмінною умовою включення будь-яких грошей до власного капіталу банку є його здатність виступати в якості резервного (страхового) фонду для компенсації несподіваних збитків, що виникають у процесі діяльності банку. Це дозволяє банку здійснювати більш поточні операції. Але не всі елементи власного капіталу мають однакові захисні властивості. Деякі з них мають властиві особливості, які впливають на здатність товару

компенсувати очікувані витрати. Ці елементи в структурі власного капіталу банку розрізняють на двох структурних рівнях:

- базовий (основний) капітал, який представляє капітал першого рівня;
- додатковий капіталу – другого рівня [13].

Формування основного капіталу визначається за допомогою стабільного (постійного) характеру, який банк може вільно використовувати за будь-яких обставин для покриття непередбачених зобов'язань. Ці елементи відображаються в опублікованих банківських звітах; Це формує основу для багатьох оцінок якості бізнесу, які впливають на його прибутковість та рівень конкурентоспроможності.

Склад джерел основного капіталу формується з:

- статутного капіталу банку, в регулюванні легальної діяльності та в процесі діяльності з можливістю поповнення ресурсів, шляхом випуску та пропонування простих акцій, включаючи привілейовані акції, які не належать до окремих;

- банківських фондів (резервний, страховий), сформованих на основі прибутку минулих років, які залишаються у розпорядженні банку і підтверджені аудиторською фірмою;

- емісійного доходу;

- прибутку за поточний фінансовий рік та попередні роки в частині, підтвердженій аудиторським висновком.

Додатковий капітал включає кошти, які є менш довговічними і можуть бути спрямовані лише за певних обставин на конкретні цілі. Вартість цих коштів з часом змінюється.

"Джерела додаткового капіталу складаються з:

- зростання вартості майна внаслідок переоцінки;

- фондів, сформованих на основі відрахувань з прибутку звітного та попереднього року до підтвердження аудиторською фірмою;

- прибутку за звітний рік, не підтверджений аудиторською фірмою;

– прибутку попередніх років до аудиторського підтвердження аудитором в останню дату першого півріччя, що настає за звітним (за відсутності підтвердження, прибуток на початок другого півріччя не включається до рахунку власного капіталу);

– субординованого кредиту;

– частини статутного капіталу, що формується в результаті капіталізації збільшення вартості майна під час переоцінки" [14, с.49].

Роль власних ресурсів банку полягає в підтримці стабільності. Спочатку при створенні банку приватні фонди покривають понесені витрати (на будівлі, обладнання та заробітну плату), без яких банк не може ініціювати свою діяльність, створюються необхідні резерви. Це також основне джерело інвестицій у довгострокові активи. Структура власного капіталу банку показана на рисунку 1.2.

Рис. 1.2 Структура власного капіталу банку (розроблено автором)

"Статутний капітал банку – грошовий вираз обов'язкового мінімального розміру майна, який є основою його ресурсів, що складається з внесків юридичних, фізичних та учасників (акціонерів) банку. Статутний капітал банку виконує функції:

– на першому етапі діяльності банку банк виступає як необхідний механізм для пріоритетних видатків;

– протягом періоду розвитку банк потребує додаткового капіталу для збільшення своєї діяльності та вдається до залучення нових учасників, акціонерів або акціонерів, тобто для збільшення статутного капіталу;

– власний капітал є регулятором діяльності банку та визначальним фактором надмірного зростання операцій та пов'язаних з ними ризиків. Наглядові органи, вимагаючи від банків частки капіталу, встановлюють правила господарської поведінки, призначені для захисту банків від фінансової нестабільності та втрати ліквідності;

– створений великий капітал встановлює та підвищує довіру кредиторів до банку;

– власний капітал банку здатний зменшити поточні збитки, дозволяючи продовжувати діяльність. Водночас у банку завжди є резервні кошти для покриття збитків, але за несприятливих обставин (загальне невиконання кредитів, вилучення коштів з депозитів) збитки можуть зростати в геометричній прогресії, і ця частина статуту використовується для покриття збитків" [14].

"Банківський резервний фонд призначений для компенсації збитків в активних операціях та недостатнього доходу і є джерелом виплат відсотків за банкнотами та дивідендами за привілейованими акціями. Резервний фонд формується на основі щорічних відрахувань від прибутку у відсотках. Мінімальний розмір фонду визначається від рівня статутного капіталу Національним банком, але банк самостійно обчислює рівень максимального розміру резервного фонду, який встановлений в статуті банку. Розмір може становити 25-100% статутного капіталу. Резервний фонд, сформований на початок нового звітного періоду, переводиться до статутного (капіталізованого) капіталу" [15].

Формуються інші фонди для виробничого та соціального розвитку самого банку, а саме: фонд спеціального призначення, фонд накопичення

тощо. Подібні фонди формуються на основі прибутку. Порядок формування та використання коштів банком визначений у положеннях про фонди, а також нормативних актах НБУ.

"У додатковий капітал банку входять:

– збільшення вартості майна під час переоцінки. Процедура переоцінки визначається окремими типовими документами НБУ, податкового законодавства;

– емісійний дохід (лише для акціонерів), дохід, отриманий під час емісії під час продажу акцій за ціною, що перевищує їх номінальну вартість, тобто як різниця між вартістю підписки та номіналом;

– одержуване безкоштовне майно у власність від організацій та приватних осіб" [14, с. 129].

Страхові резерви є невід'ємною частиною власного капіталу банку. Він утворюється під час деяких активних процесів. Наприклад, це резерви, створені для потенційних збитків за обліком позик та векселів; Під знецінення цінних паперів, придбаних банком; Програвати за іншими активами та за розрахунками з боржниками.

Метою цих резервів є "компенсація негативних наслідків фактичного зменшення ринкової вартості різних активів. Резерви створюються для рахунку прибутку банку і визначаються НБУ" [16].

Нерозподілений прибуток минулих років включається до фондів банку. Він визначається доходом до сплати податків мінус податки, дивіденди та відрахування на резервний капітал.

Права власності виконують такі функції: захист, функціонування та регулювання.

Функція захисна є основною. Постійна структура власного капіталу діє як «основний засіб захисту» інтересів вкладників та кредиторів на шкоду позичковим коштам, що фінансують значну частину активів. На рахунок капіталу банку, який гарантує відповідальність за його зобов'язаннями,

вкладники та кредитори можуть отримати вкладені кошти у разі ліквідації банку.

Тим часом "акції захищають сам банк від банкрутства. Оскільки він є незворотним, він дозволяє банку здійснювати операції, незважаючи на виникнення великих несподіваних збитків, компенсувати поточні збитки до тих пір, поки керівництво банку не вирішить проблеми" [17]. В економічній літературі його порівнюють з амортизаторами, видом подушок безпеки, грошима на чорний день та останньою лінією оборони.

Оперативна функція. Протягом усієї діяльності банку його капітал є основним джерелом формування та збільшення фізичної бази, забезпечуючи умови для розвитку. З моменту свого створення власний капітал банку функціонував як стартові фонди. Протягом періоду розвитку банк зацікавлений у встановленні довгострокових відносин із існуючими клієнтами, а також у залученні нових клієнтів. Завдяки цій стратегії банк розширює лінійку банківських продуктів та послуг, покращуючи якісні характеристики, впроваджуючи інноваційні банківські технології, нові програмні продукти та модернізуючи обладнання. Стратегія також передбачає заходи структурного характеру, наприклад, збільшення мережі філій за межами регіону.

Капітал банку виступає захистом від ризиків при реалізації стратегії.

Організаційна функція. З одного боку, це відображається на зацікавленості суспільства в стабільності роботи банку, з іншого боку - на нормах права, що дозволяють контролювати діяльність банку. Власність відображає превентивну функцію права власності, яка захищає банк від фінансової нестабільності та ризиків та виступає регулятором його діяльності. Функція регулювання сприяє регулярному та впорядкованому зростанню активів банків та регулює обсяги майже всіх негативних операцій.

Таким чином, власний капітал банку – це особлива форма банківських ресурсів, що мають постійний і незворотний характер, що мають

функціональне значення і є обов'язковими при формуванні та функціонуванні банку, тобто ядро сприяє управлінню банківською діяльністю.

"Функції прав власності сприяють зменшенню ризиків при здійсненні банківської діяльності" [17, с. 78].

Залежно від нормативно-правової форми діяльності банку його капітал поділяється на власний і чужий. Капітал спочатку складається з випуску та пропонування акцій. У разі продажу акцій за ціною, вищою за номінал, засновники банку (акціонери) отримують емісійний дохід, який є складовою власного капіталу. Подальше зростання капіталу відбувається за рахунок капіталізації дивідендної частки та деяких інших фондів, а також шляхом додаткової емісії акцій. Зверніть увагу, що власний капітал іноді називають власним капіталом, який належить акціонерному банку відносно власного капіталу, а отже, його акціонерам. Власний капітал іноді розглядається в економічній літературі у вузькому розумінні - оскільки він мобілізується шляхом випуску акцій.

Акції спочатку формуються на основі внесків коштів та майна (акцій) до статутного капіталу банку. Спільні банки організуються на базі товариств з обмеженою відповідальністю та кооперативних банків, де відповідальність кожного учасника обмежується розміром його внеску. Коли абонент виходить із фондового банку, вартість частини майна банку виплачується пропорційно його частці в статутному капіталі.

За формою інвестування склад власного капіталу диференціюється за натуральними грошовими коштами та за формою фінансових активів. Чинне законодавство України передбачає формування приватного капіталу банків лише в готівковій формі в національній іноземній валюті та вільно конвертованих (засновникам або учасникам банків-нерезидентів). Грошова форма є найбільш розповсюдженою, всеосяжною та ліквідною, тобто її можна легко перетворити на інші форми. Майно формується у фізичну форму у вигляді будівель, споруд, обладнання тощо. Власний капітал у формі фінансових активів складається з акцій, облігацій тощо. У вітчизняній

банківській практиці власний капітал банків не формується за рахунок фінансових активів.

Залежно від форми власності розрізняють такі типи банківських акцій: приватну, на основі індивідуальної власності; Колектив - заснований на власності команд та різних типах ділових та корпоративних асоціацій; Держава належить державі на правах власності.

За ознакою місця проживання існують національні майнові права, які формуються та перебувають у власності юридичних та фізичних осіб - резидентів України, іноземців, які утворюються та перебувають у власності юридичних осіб та належать юридичним особам.

За характером використання розрізняють накопичений власний та амортизований власний капітал. Перший використовується для виробничих потреб, тобто для операцій та банківських послуг, а другий - використовується, тобто використовується, зокрема, для матеріального стимулювання та соціального розвитку банку.

Залежно від характеру зайнятості в банках, власний капітал банку поділяється на два фактори та неробочих. Оборотний капітал - це капітал, який приносить дохід банку, а неробочий – це капітал, вкладений в активи, який не тільки приносить дохід банку, але й часом спричинює збитки.

Залежно від способу розрахунку розрізняють баланс та організаційний капітал. Власний капітал розраховується у балансі як різниця між балансовою вартістю активів та пасивів банку. Органи банківського нагляду використовують регуляторні права власності для обчислення економічних стандартів для банків та деяких інших потреб. Розрахунок нормативних часток здійснюється за досить складною формулою, яка постійно коригується Національним банком України. Вони базуються на співвідношенні власного капіталу в балансі, який потім коригується (як правило, зменшується) для різних статей балансу, що характеризують банківський ризик.

На основі розташування та джерел формування розрізняють:

– статутний капітал;

- резервний капітал, фонди та інші спеціальні резерви;
- нерозподілений прибуток;
- партнерський капітал.

1.2. Оцінка вартості власного капіталу банку

У процесі аналізу власного капіталу банку важливим є питання оцінки його вартості. "Оцінка вартості власного капіталу дозволяє отримувати додаткову інформацію для прийняття управлінських рішень, що відповідають поточному та передбаченому плану, для визначення ефективності діяльності банку. У банківській практиці існує кілька методів визначення вартості власного капіталу банку. У кожного з них є певні позитивні сторони та недоліки" [18, с.205].

Перший метод – це визначення бухгалтерської вартості (балансу) власного капіталу банку. Відповідно до цього методу всі активи та зобов'язання банку обліковуються в його балансі за вартістю їх придбання або створення. Власний капітал розраховується як різниця між балансовою вартістю активів та зобов'язань. Цей метод оцінки прийнятний лише тоді, коли балансова вартість та ринкова вартість активів та зобов'язань суттєво не відрізняються. Якщо з тих чи інших причин ринкова вартість суттєво відхиляється від вартості початкового балансу, то зазначений метод призводить до спотворення результатів та недостатньої оцінки власного капіталу банку. Цей метод простий, не вимагає спеціальної кваліфікації працівників банку та великих витрат на оцінку.

Другий метод – "метод ринкової вартості – полягає в тому, що активи та пасиви банку оцінюються за ринковою вартістю, на основі якої розраховується власний капітал банку. Цей метод більш точно відображає справжній рівень безпеки банку і дозволяє оцінювати вартість запасів більш динамічно і

реалістично, оскільки ринкова вартість активів і пасивів постійно змінюється. Однак банки часто не зацікавлені в цьому методі визначення вартості власного капіталу, особливо коли він не сприяє зміцненню позицій банку на ринку. Цей метод використовується здебільшого керівництвом банку для внутрішніх потреб, хоча він також вигідний зовнішнім користувачам – вкладникам та кредиторам банку" [18, с.206].

Однак метод ринкової вартості має певні недоліки. По-перше, не завжди доцільно та правильно оцінювати активи та зобов'язання за ринковою вартістю. По-друге, цей метод трудомісткий, потрібні висококваліфіковані фахівці, а також значні фінансові витрати.

Суть третього методу – "методу організаційних процедур бухгалтерського обліку – полягає у розрахунку розміру майнових прав відповідно до правил та вимог, встановлених органами, що здійснюють нагляд і контроль за банківською діяльністю. Таким чином власний капітал банку обчислюється як сума ряду його складових частин. Процедури визначення та формування майнових прав різняться залежно від країни, але з метою захисту вкладників та кредиторів та забезпечення фінансової стабільності та прозорості банківських систем у ряді економічно розвинених країн була включена Україна. Він визначає єдині основні підходи до визначення складу та процедур розрахунку власного капіталу банків у країнах, які підписали угоду" [18, с.206].

Однак метод ринкової вартості має певні недоліки. По-перше, не завжди доцільно та правильно оцінювати активи та зобов'язання за ринковою вартістю. По-друге, цей метод трудомісткий, вимагає висококваліфікованих фахівців, а також великі фінансові витрати.

Суть третього методу – методу організаційних процедур бухгалтерського обліку – полягає у розрахунку розміру майнових прав відповідно до правил та вимог, встановлених органами, що здійснюють нагляд і контроль за банківською діяльністю. Таким чином, власний капітал банку розраховується як сума деяких його складових. Процедури визначення та

формування майнових прав різняться залежно від країни, але з метою захисту вкладників та кредиторів та забезпечення фінансової стабільності та прозорості банківських систем у ряді економічно розвинених країн була включена Україна. Він визначає єдині основні підходи до визначення складу та процедур розрахунку прав власності банків у країнах, які підписали угоду, а інші країни, зокрема Україна, використовують основні положення Базельської конвенції. Національний банк України зобов'язується положеннями цієї угоди при визначенні адекватності прав власності банків. Водночас НБУ постійно вдосконалює методику визначення розміру власного капіталу.

Цей метод розрахунку власного капіталу також має свої недоліки.

По-перше, розробляючи процедури розрахунку прав власності на банки, Національний банк України виходить із цілей органу, який здійснює нагляд та контроль за банківською діяльністю, та власної грошово-кредитної політики.

По-друге, постійні зміни та вдосконалення цього методу розрахунку власного капіталу банку ускладнюють порівнянність при аналізі фінансового стану банку. Змінюючи правила розрахунку власного капіталу, необхідно забезпечити порівняння його вартості шляхом зміщення даних попередніх звітних періодів до нових правил.

По-третє, цей "метод дозволяє включити певні типи боргу та збитків до складу власного капіталу. Це може спотворити результати аналізу банку, створивши враження про успіх його операцій" [18, с. 206].

Систематичною основою для розрахунку регулятивного капіталу є положення Закону України "Про банки і банківську діяльність". Відповідно, капітал банку включає як основний, так і додатковий капітал. Складовими основного капіталу є: сплачений та статутний капітал; розкриті резерви (створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку); надбавки за курс акцій та додаткові внески акціонерів до капіталу; загальний фонд для покриття ризиків, який створювався з невизначеними ризиками під час

банківських операцій, за винятком втрат поточного року та нематеріальних активів. Додатковий капітал складається з нерозкритих резервів, резервів переоцінки активів, гібридних інструментів власного капіталу та субординованого боргу. НБУ має право вказувати інші статті у балансі банку для включення до додаткового капіталу, а також умови та процедури такого лістингу.

Відповідно до методології Національного банку України, нормативні частки банку складаються із суми основного капіталу (капітал першого рівня) за мінусом суми несформованих резервів активних операцій банків, рівня банківських операцій та банківських операцій.

Нижче наведено алгоритм розрахунку розміру регулятивного власного капіталу банку:

$$РВК = ОК + ДК - В, \quad (1.1)$$

де РВК – регулятивний власний капітал банку;

ОК – основний капітал, зменшений на суму недосформованих резервів за активними операціями банку;

ДК – додатковий капітал банку;

В – відвернення.

Водночас слід враховувати основні підходи, характерні для конкретної методології Національного банку України.

Основний капітал є стабільним джерелом коштів, які неможливо передати, перерозподілити або вивести з банку, і його розмір залежить від консервативного підходу до оцінки активів банку. Мова йде про виключення "виявлених" збитків, оскільки несформований резерв - це вже оцінений збиток для банку, і тому в майбутніх періодах він неминуче зменшить розмір власного капіталу. Це зменшення може бути у формі резервів для резервування на покриття потенційних збитків від активних операцій або у формі збитків від списання.

Відрахування від власного капіталу нематеріальних активів зумовлені тим, що вартість цих активів має тенденцію до зникнення у міру наближення банку до неплатоспроможності.

Додатковий капітал не обов'язково виступає як постійне джерело банківських ресурсів, і його вартість є менш надійною, оскільки може включати "невиявлені" та "приховані" збитки від банківської діяльності.

Включення стандартних резервів кредитної заборгованості до додаткового капіталу пояснюється тим, що немає сумнівів у тому, що позики за цією заборгованістю будуть виплачені протягом зазначеного періоду, проте практика свідчить про можливість того, що частина стандартних позик не може бути повернена. У фінансовому обліку стандартні позикові резерви розраховуються на договірних рахунках, які виключаються із балансової суми кредитного портфеля та власного капіталу (через присвоєння до загальних витрат), але для обліку нарахування.

"Зменшення розрахункової суми регулятивного власного капіталу придбаного капіталу та боргових цінних паперів, випущених іншими банками, у портфелях банку для продажу та інвестицій пов'язане з необхідністю запобігання ланцюговим банкам. Фактично, мова йде про запобігання ситуації, коли банки купують акції один одного для штучного збільшення статутного капіталу" [19].

Зменшення регуляторних прав власності на інвестиції, які банк здійснює в асоційовані компанії, банки та / або дочірні компанії та банки, пов'язане з ризиком, який несе банк, а також з тим фактом, що джерелом цих інвестицій може бути.

Прибутки та збитки за поточний рік обчислюються по-різному. Збитки виключаються з рахунку основного капіталу, а прибуток включається в додатковий капітал. Це пов'язано з тим, що дохід поточного року не є постійним джерелом капіталу, і його величина часто коригується аудиторами або іншими уповноваженими особами і, як правило, у бік зменшення. Натомість розмір збитків майже ніколи не коригується.

З точки зору фінансового обліку, вторинний капітал є відповідальністю банку, але він має певні особливості власного капіталу: виплата відсотків інвесторам може бути призупинена (якщо це зазначено в угоді); У разі ліквідації банку підпорядковані капітали отримують свої гроші лише після сплати вимог вкладників та кредиторів, але до розрахунків з акціонерами; Передача (перетворення) вторинного капіталу в категорію статутного капіталу дозволяється в порядку, передбаченому чинним законодавством.

Позики під субординований борг мають певні переваги для банків перед іншими методами збільшення власного капіталу. По-перше, виплата відсотків за субординованим боргом здійснюється за рахунок збільшення загальних витрат. По-друге, боргові зобов'язання не дають їх власникам права управляти банком. По-третє, механізм залучення коштів на основі вторинного боргу є простішим, ніж той, що використовується, зокрема, під час випуску акцій. По-четверте, акції можна придбати лише за рахунок власних коштів (засновників) акціонерів. В умовах економічної нестабільності, високої інфляції, низького виробництва та втрати великої кількості торгових структур банкам важко розміщувати акції на прийнятних умовах. Прийнятніше збирати кошти підлеглими мовами.

При обчисленні загальної суми власного капіталу додатковий капітал не повинен перевищувати розмір капіталу. Включення субординованого боргу на рахунок власного капіталу фактично обмежується 50% від суми основного капіталу.

1.3. Аналіз складових власного капіталу банку

Статутний капітал – це вартість вкладів акціонерів (засновників та учасників) у банку, які зроблені з метою формування його активів для початку

або більшої банківської діяльності, а також для забезпечення інтересів вкладників та кредиторів банку.

Аналіз статутного капіталу банку слід проводити за такими напрямками: формування статутного капіталу під час створення банку; Процедури збільшення статутного статутного капіталу; Порядок зменшення розміру статутного капіталу.

Процес формування статутного капіталу створеного банку має ряд таких особливостей.

Нормативно-правова форма створеного банку, що визначає порядок формування статутного капіталу шляхом прямого інвестування коштів та майна інвесторами або залучення через відкриту або закриту підписку акцій. Відповідно до чинного законодавства банки можуть створюватися як акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або кооперативні банки. Акціонерні банки, в свою чергу, можуть бути відкритими або закритими. Якби банк був створений у формі відкритого акціонерного товариства, його акції пропонувалися б широкому колу інвесторів, а публічне розміщення акцій відбувалося б відповідно до умов їх вільної торгівлі. Ці акції підлягають, як правило, угодам купівлі-продажу на фондовій біржі та позабіржових ринках. Якщо банк зареєстрований у формі закритого акціонерного товариства, він здійснює приватну пропозицію акцій серед обмеженої кількості засновників. Не допускається вільне передання права власності на ці акції третім особам без схвалення адміністративних органів акціонерного товариства, які визначаються його статутом.

Відповідно до чинного законодавства, "термін відкритої підписки на акції не може перевищувати шести місяців. Якщо 60% акцій не покриваються андеррайтингом до закінчення цього періоду, банк, що вносить вклад, вважається необґрунтованим. До дня установчих зборів засновники, які підписалися на акції, повинні сплатити не менше 30% (закриті акціонерні товариства - 50%) номінальної вартості акцій, але не менше суми, передбаченої ст. 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Акціонери повинні сплатити повну вартість акцій в умовах, встановлених установчими зборами, але не пізніше одного року після реєстрації банку акціонерів. Привілейовані акції можуть випускатися на суму, що не перевищує 10% статутного капіталу банку. Банкам заборонено випускати акції на пред'явника" [1].

Акціонерні банки формують свій статутний капітал за рахунок внесків (підписок) учасників, тоді як кожен з них зберігає право власності на свою частку в капіталі. До моменту реєстрації фондового банку кожен з учасників зобов'язаний сплатити не менше 30% збору (але не менше суми, передбаченої статтею 31 Закону України «Про банки і банківську діяльність»). Повна оплата повинна бути здійснена не пізніше ніж через рік після реєстрації фондового банку.

"Статутний капітал банку формується лише на рахунку приватних коштів засновників та акціонерів (учасників) готівкою в національній валюті України та у вільно конвертованій іноземній валюті (для нерезидентів). Забороняється формувати статутний капітал на рахунку бюджетних коштів, якщо ці кошти мають інше цільове призначення, а також кошти, джерела яких не підтверджені" [19, с. 145].

Закон визначає мінімальний капітал, дозволений банкам. НБУ має право встановлювати для окремих банків, залежно від їх спеціалізації, різний мінімальний статутний капітал, дозволений на момент реєстрації банку, але не менше розмірів, передбачених законодавством.

Слід розрізняти зареєстрований та незареєстрований капітал. Також існують як оплачені, так і неоплачені частини статутного капіталу.

Банки можуть продавати акції ІРО за ціною не нижче номіналу. У випадку, коли ці акції продаються інвестору за ціною, вищою за номінал, виникає різниця в емісії, яка використовується як приватний капітал банку.

Банк може викупити акції, які йому належать, у акціонера, щоб перепродати їх, розподілити серед своїх співробітників, скасувати або отримати свої акції в подарунок. Ці акції повинні бути продані або анульовані

протягом періоду, що не перевищує одного року з дати їх придбання. У цей період розподіляється прибуток, а також голосування та визначення кворуму на загальних зборах акціонерів без урахування отриманих банком акцій. Приватні акції можуть бути придбані лише за умови повної оплати всіх раніше випущених акцій.

Банки мають право придбати свої акції або паї з наступним письмовим повідомленням до НБУ щодо укладених угод, яке має бути надіслане протягом п'яти робочих днів з дати укладення угод. Банкам заборонено купувати власні акції, якщо це може призвести до падіння регулятивного капіталу нижче мінімального рівня.

"Банк письмово повідомляє НБУ про намір придбати загальну кількість акцій або спеціальних паїв у розмірі 10% від загальної емісії та за 15 календарних днів до укладення угод. НБУ має право заборонити банку одночасно купувати його акції або паї, якщо це призведе до погіршення фінансового стану банку" [18].

Зверніть увагу, що в деяких випадках викуп банку пов'язаний з метою реінвестування дивідендів. Викупаючи частину акцій, банк має можливість збільшити розмір прибутку на одну акцію. Це пов'язано з тим, що викуплені акції не враховуються при розподілі дивідендів банку.

Статутний капітал акціонерного банку збільшується шляхом випуску нових акцій, збільшення номінальної вартості акцій, обміну облігацій на акції або переведення субординованих боргів у категорію статутного капіталу (якщо чинне законодавство це дозволяє). Збільшення статутного капіталу банку-акціонера не більш як на одну третину може бути здійснено за рішенням Ради директорів, якщо це передбачено статутом.

У випадку, якщо збільшення статутного капіталу відбувається за рахунок обміну облігацій за поточною номінальною вартістю акцій цього емітента, статутний капітал збільшує загальну номінальну вартість облігацій, якими торгуються акції.

Зверніть увагу, що збільшення статутного акціонерного капіталу допустимо за умови, що всі випущені акції передоплачені за ціною не нижчою за номінальну вартість. Наявність збитків у банку не є перешкодою для оголошення про підписку на акції або акції банку та збільшення статутного капіталу банку.

Збільшення статутного капіталу банку акціонерного капіталу відбувається за рахунок додаткових внесків учасників, і ці внески не можуть впливати на розмір частки учасників у статутному капіталі, зазначений у установчих документах, якщо не зазначено інше.

"Джерелами збільшення статутного капіталу є приватні кошти акціонерів (засновників та учасників), а також дивіденди, які спрямовуються на збільшення у разі прийняття рішення вищим органом управління банку щодо капіталізації дивідендів. При аналізі дивідендів, що використовуються для збільшення статутного капіталу, необхідно враховувати особливості розподілу дивідендів та дивідендну політику банку" [18].

Статутний капітал зменшується в результаті зменшення номінальної вартості акцій або зменшення кількості акцій шляхом викупу їх частини у власників з метою анулювання.

Власний капітал банку включає резервний капітал, фонди та інші приватні резерви. Перш ніж розпочати аналіз цих складових власного капіталу банку, необхідно визначити їх економічну природу, а також порядок їх формування та використання. Слід зазначити, що чинне законодавство регулює процедури створення та використання лише статутного та резервного капіталу. Інші кошти, призначені для розширення матеріально-технічної підтримки банку, вирішення соціальних питань та матеріального стимулювання своїх працівників, банки мають право створювати самостійно, з урахуванням вимог (якщо такі є) чинного законодавства.

"Резервний капітал формується в контексті додаткової діяльності банку. Він призначений для покриття несподіваних збитків за всіма статтями активів та пасивів поза балансом. Наявність резервного капіталу гарантує фінансову

стійкість банку, що в свою чергу позитивно впливає на підвищення його платоспроможності та зменшує можливість банкрутства" [18].

Резервний капітал формується у порядку, встановленому загальними зборами учасників (засновників та акціонерів). Однак розмір резервного капіталу та щорічних внесків до нього не може бути меншим за визначений законодавством. Важливим моментом є те, що мінімальний розмір резервного капіталу не може бути менше 25% регулятивного капіталу (але не менше 25% зареєстрованого статутного капіталу), а сума відрахувань - менше 5% чистого прибутку.

Якщо діяльність банку загрожує інтересам вкладників та інших кредиторів банку, Національний банк України має право вимагати від банку збільшення суми резервного капіталу та щорічних відрахувань на нього.

Якщо розмір регулятивного капіталу в результаті діяльності банку зменшиться до суми, меншої за статутний капітал, щорічні відрахування із резервного капіталу банку повинні становити 10% чистого прибутку банку, поки він не досягне 35% капіталу.

Коли резервний акціонерний капітал досягає зазначеної суми, відрахування з нього припиняються. Якщо використовуються кошти із резервного капіталу, відрахування від чистого прибутку відновлюються для формування. Зверніть увагу, що використання резервного капіталу має бути цільовим, тобто відповідно до його мети, а також належним виконанням, зокрема рішенням ради директорів банку.

Важливо оцінити життєздатність встановленого мінімального резервного капіталу або дотримання або невиконання банком цієї вимоги. Доцільно враховувати стратегію та тактику банку у своїй діяльності, крім чинного податкового законодавства. Необхідно зрозуміти причини, які вплинули на виконання банком та невиконання вимог щодо мінімального резервного капіталу. В останньому випадку причини можуть бути різні, наприклад: банк був створений нещодавно і не встиг отримати прибуток, який би дозволив формувати питомий резервний капітал; банк різко збільшив

розмір статутного капіталу, що на даний момент призвело до порушення оптимального коефіцієнта; банк ігнорує вимоги щодо формування резервного капіталу; банк використав значну частину резервного капіталу для покриття збитків від своєї діяльності; якість активів банку погіршилась тощо.

Актуальним є питання про розмір відрахувань із чистого прибутку резервного капіталу банку. Прискорене відрахування для якнайшвидшого створення резервного капіталу може різко зменшити величину прибутку, що використовується для виплати дивідендів. Це матиме негативний вплив на вартість власного капіталу та подальше формування статутного капіталу для банку. Дуже низькі відрахування від прибутку збільшують період формування резервного капіталу і можуть негативно вплинути на фінансову стійкість банку. Тому банки, виходячи з власних потреб, зазвичай використовують змішаний показник формування резервного капіталу, коли знижки збільшують прибуток протягом декількох років, а потім встановлюють помірні або невеликі розміри знижок для досягнення цього.

Складовою власного капіталу є загальні резерви, які створюються для компенсації потенційних непередбачених ризиків. Справа в тому, що до складу власного капіталу входять резерви, створені для покриття нерозкритих збитків. Ці резерви можна вільно використовувати для покриття майбутніх збитків. Резерви, створені для низької якості певних активів або визнаних зобов'язань, не повинні включатися до власного капіталу банку. Загальні резерви формуються відповідно до рішення та у порядку, визначеному вищим органом управління банку з урахуванням вимог чинного законодавства. Ці резерви вираховуються із чистого прибутку банку.

Власний капітал банку включає приватні кошти та резерви. Відповідно до чинного законодавства банки мають право створювати спеціальні фонди, призначені для розширення та розвитку банківської діяльності та їх матеріально-технічного забезпечення, а також для вирішення питань матеріального стимулювання працівників та соціального розвитку колективу. Загальні збори учасників (засновників та акціонерів) визначають кількість цих

фондів, їх найменування та порядок їх створення, формування та використання з урахуванням вимог чинного законодавства. Джерелом формування приватних фондів є чистий прибуток банку.

Власний капітал банку включає такий компонент, як результати переоцінки окремих активів, зокрема основних засобів та нематеріальних активів. Ревальваційні резерви виникають двома шляхами. По-перше, у деяких країнах банкам дозволяється час від часу переоцінювати свої основні фонди, оскільки ринкова вартість змінюється. Ці переоцінки відображаються у балансі Банку як резерв переоцінки. По-друге, нереалізована вартість "прихованих" резервів переоцінки може бути включена до балансу в результаті довгострокового володіння деякими активами, відображеними в балансі, за історичною вартістю.

Поточна процедура переоцінки повинна бути врахована при аналізі конкретної складової власного капіталу. "Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» об'єкт основних засобів переоцінюється, якщо його залишкова вартість суттєво відрізняється (більш ніж на 10%) від справедливої вартості на дату балансу. Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку № 8 «Нематеріальні активи» банки можуть здійснювати переоцінку нематеріальних активів за справедливою вартістю на дату балансу. Переоцінці підлягають лише нематеріальні активи, для яких існує активний ринок. Якщо банк проводить переоцінку активів групи нематеріальних активів, він підлягає щорічній переоцінці. Переоцінена первісна вартість та сума зносу об'єкта основних засобів визначається множенням первісної вартості та суми амортизації об'єкта основних засобів в індексі переоцінки, який визначається діленням справедливої вартості об'єкта, що переоцінюється. Переоцінена первісна вартість та амортизація нематеріальних активів визначаються аналогічним чином" [18].

Сума дооцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів або нематеріальних активів включається до додаткового капіталу, а сума переоцінки - до витрат, крім таких випадків.

Збільшення суми попередніх скорочень порівняно з попередньою сумою переоцінки залишкової вартості об'єкта основних засобів або нематеріального активу включається в подальшу переоцінку вартості основних засобів цього об'єкта або нематеріального активу у дохід за звітний період. З основних фондів або нематеріальних активів та суттєве збільшення інших додаткових капіталовкладень.

Збільшення суми попередніх переоцінок над сумою попередніх переоцінок залишкової вартості об'єкта основних засобів або нематеріальних активів після подальшої переоцінки залишкової вартості цього об'єкта основних засобів або нематеріальних активів має на меті зменшити додаткову вартість додаткового надлишку. Тематична вартість основних засобів або нематеріальних активів та зазначений надлишок витрат за звітний період. У разі вибуття основних засобів або нематеріальних активів, які раніше були переоцінені, збільшення попередньої суми переоцінки над сумою попередніх зменшень залишкової вартості цього об'єкта основних засобів або нематеріальних активів включається до нерозподіленого прибутку.

"Нерозподілений прибуток - це частина чистого прибутку, яка не розподіляється, але яку банк зберігає, як правило, для реінвестування у свою діяльність. Цей прибуток є джерелом власних акцій. Він створюється як залишок чистого прибутку після виплати дивідендів та відрахувань із загальних резервів, резервного капіталу та інших фондів (резервів), які були створені згідно з рішеннями загальних зборів учасників (засновників та учасників) банком або законодавством" [18].

У фінансовому обліку "нерозподілений прибуток включає результат минулих років, результати попереднього року, які очікують затвердження на зборах акціонерів (засновників), та результати поточного року. Чим вище значення нерозподіленого прибутку, тим краще. Однак слід мати на увазі, що

результат поточного року може бути скоригований у бік зменшення за результатами аудитів і поки не може бути виплачений у вигляді дивідендів. З іншого боку, негативне значення результатів минулих років і поточного року означає, що банк зазнав збитків у тому чи іншому періоді, тобто він «спожив» свій капітал" [18].

Оскільки сума всіх відрахувань (без урахування дивідендів) визначається заздалегідь, залишок нерозподіленого прибутку за попередній рік головним чином залежить від суми дивідендів, яку необхідно виплатити акціонерам (учасникам). Для дотримання співвідношення "акції / активи", встановленого Національним банком України, банки часто змушені вибирати між збільшенням нерозподіленого прибутку та випуском нових акцій. Однак акціонери банку є його власниками і неохоче розширюють коло акціонерів та випускають нову частку акцій. Коли частина прибутку залишається у розпорядженні банку, замість того, щоб ділити його на дивіденди, власники банку вважають, що ці нерозподілені кошти забезпечать їм необхідну ринкову прибутковість простих акцій у майбутньому. Збільшення власного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку також є корисним, оскільки воно не передбачає жодних витрат. Однак тривалі обмеження дивідендів можуть призвести до зменшення ринкової вартості акцій.

При аналізі нерозподіленого прибутку як джерела власного капіталу необхідно поєднувати його з аналізом фінансових результатів банку, а також враховувати методи визначення прибутку, які банк використовує при реалізації дивідендної політики. Також необхідно враховувати форми виплат дивідендів, обмеження їх виплати, передбачені чинним законодавством та Національним банком України, а також чинний порядок виплати та оподаткування дивідендів.

Аналізуючи розмір прибутку, що виплачується банкірам, необхідно визначити тип дивідендної політики, якої дотримується банк: консервативний, помірний чи агресивний. Кожен тип дивідендної політики відповідає

конкретним методам визначення прибутку, кожен із яких має свої позитивні риси та недоліки.

Решта методу та метод дивідендів із фіксованою сумою відповідають консервативному типу. Суть першого методу полягає в тому, що сума прибутку для виплати дивідендів визначається як залишок після задоволення інвестиційних можливостей банку. Перевага цього методу полягає в тому, що він забезпечує високі темпи зростання банку та підвищує його фінансову стійкість. Недоліком є нестабільність розміру дивідендів, що негативно впливає на склад ринкової вартості акцій та імідж банку.

Суть методу виплат дивідендів із фіксованою сумою полягає у підтримці постійної суми виплат дивідендів протягом тривалого періоду часу. Цей метод створює почуття впевненості у власників у стабільності поточної суми доходу, незалежно від різних факторів, що визначає стабільність котирувань акцій на фондовому ринку. Недоліком цього методу є слабка залежність між дивідендами та фінансовими результатами комерційного банку. Щоб мінімізувати вплив цього недоліку, фіксована сума виплат дивідендів, як правило, встановлюється на відносно низькому рівні.

Метод виплати дивідендів із фіксованою та змінною частинами сумісний із політикою дивідендів помірною типу. Суть цього методу полягає в регулярності виплат стабільних та малих дивідендів, тісно пов'язаних з результатами фінансової діяльності банку, що дозволяє збільшити розмір прибутку, виплаченого під час його ефективної діяльності. Недоліком цього методу є зменшення ринкової вартості акцій у разі довгострокового погашення мінімального дивіденду, а також той факт, що він може ефективно використовуватися банками з нестабільною нормою прибутку.

"Агресивний тип дивідендної політики включає: метод стабільного зростання прибутку та метод виплат із фіксованою ставкою" [18].

Перший метод передбачає постійне збільшення рівня виплат дивідендів на акцію. Для цього, як правило, "встановлюється фіксований розмір процентного збільшення дивідендів до його обсягу за попередній період.

Перевагою цього методу є забезпечення високої ринкової вартості акцій банку та формування позитивного іміджу серед потенційних інвесторів з додатковими випусками. До недоліків цього методу слід віднести негнучкість його застосування, зменшення інвестиційної активності та погіршення фінансового стану банку в умовах збільшення темпів зростання виплат дивідендів" [18].

Метод прямого коефіцієнта виплат дивідендів передбачає дотримання пропорцій, встановлених для розподілу прибутку, отриманого між акціонерами (засновниками) та банком, тобто для встановлення паритету між спожитим прибутком та капіталізацією. Перевагою цього методу є простота створення дивідендного фонду та тісний зв'язок із сумою прибутку, який отримує банк. Основним недоліком є нестабільність дивідендів на акцію, що пов'язано з нестабільністю суми прибутку. Ця нестабільність впливає на коливання ринкової вартості акцій, а також свідчить про зростання ризику банку. Метод коефіцієнта виплат із фіксованим прибутком може застосовуватися лише банками з фіксованим прибутком.

Рішення про форму виплати дивідендів приймається загальними зборами учасників банку, і це може сильно вплинути на розмір власного капіталу (рис. 1.3).

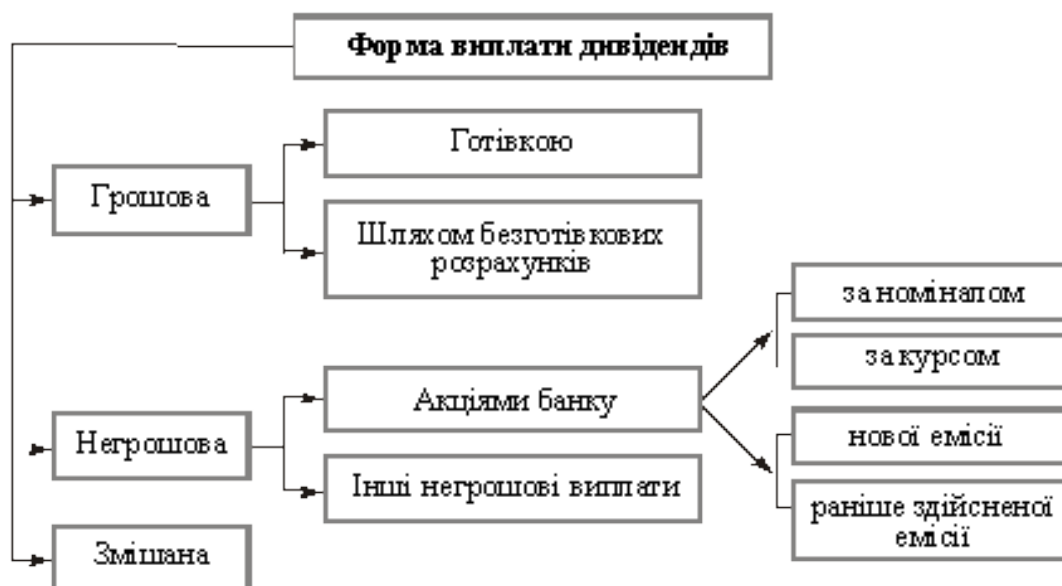

Рис. 1.3 Форми виплати дивідендів [18]

Здійснюючи аналіз власного капіталу, слід враховувати обмеження, встановлені чинним законодавством на виплату дивідендів:

- банку забороняється виплачувати дивіденди або розподіляти капітал у будь-якій формі, якщо такий виплата або розподіл порушує коефіцієнт достатності капіталу;

- якщо діяльність банку не спрямована на отримання прибутку за попередній рік, банк може виплатити дивіденди або розподілити капітал у будь-якій формі, що не перевищує 50% різниці між капіталом банку та рівнем регулятивного капіталу. НБУ, залежно від рівня достатності капіталу банку, рекомендує вживати таких заходів недокапіталізованим та значно недокапіталізованим банкам:

- зупинити виплату дивідендів у будь-якій формі, крім виплати дивідендів у формі приватних акцій (паїв, часток);

- припинити викуп приватних акцій (паїв, часток учасників статутного капіталу).

Влаштування податку на дивіденди сильно впливає на розмір та структуру власного капіталу. Аналізуючи вплив дивідендної політики на структуру та обсяг власного капіталу банку, слід враховувати, зокрема, таке:

- у разі прийняття рішення про виплату дивідендів емітент прав компаній, яким належать дивіденди, повинен здійснити зазначені виплати власнику цих прав пропорційно його частці в капіталі, дозволеному емітенту або не емітенту на здійснення діяльності;

- платник податку, який виплачує дивіденди своїм акціонерам, нараховує та утримує дивідендний податок у розмірі 30% від суми заборгованості за цими виплатами, незалежно від того, сплачується дохід платником податку. Податок на дивіденди не застосовується, якщо дивіденд виплачується у формі акцій (Акції, паї), випущені банком, що стягує дивіденди, за умови, що такий виплат жодним чином не змінює пропорції (акції) учасників;

– платник податку – емітент корпоративних прав зменшує суму нарахованого податку на прибуток на суму податку на дивіденди, сплаченого до бюджету. Якщо сума податку, сплачена з дивідендів, перевищує суму податкових зобов'язань банку-емітента щодо податку на прибуток за звітний період різниця перераховується на зменшення зобов'язання з податку на прибуток такого банку в майбутніх податкових періодах у порядку, передбаченому чинним законодавством;

– що стосується частоти виплати дивідендів, то вона обмежена акціонерними товариствами – один раз на рік за результатами календарного року. Це питання регулюється Законом України «Про господарські товариства» та ст. 9 Закону України «Про цінні папери і фондову біржу». Для інших видів господарських товариств законодавчо не встановлені обмеження щодо частоти виплат дивідендів.

"До формування регулятивного власного капіталу включаються кошти, які були зібрані на основі умов субординованого боргу, тобто боргу, що виникає в банку у разі залучення коштів інвестора для включення до капіталу банку. Метою цієї участі є підвищення рівня капіталізації банку" [18].

В силу своєї економічної природи субординовані зобов'язання – це позичені банку гроші, які в кінцевому підсумку повинні бути повернені власникам. Однак, "враховуючи досить довгий проміжок часу для використання цих грошей та можливості їх переказу (зокрема, на банківські акції), ці позичені гроші дорівнюють власності. Банки можуть погашати попередні борги за новим позиковим рахунком, використовуючи це джерело коштів необмежено довго. Відповідно до Базельської конвенції, капітал банку складається з складових капіталу першого та другого рівнів, які певною мірою обмежені та обмежені. Відповідно до Закону України "Про банківську діяльність та банківську діяльність" банківський капітал включає як основний, так і додатковий капітал. У свою чергу, додатковий капітал, який не повинен бути більшим за основний, включає, зокрема, інструменти змішаного капіталу

та вторинний борг. Максимальна сума субординованого боргу обмежена 50% від суми елементів першого рівня капіталу" [1].

Серед інструментів власного капіталу зі змішаним капіталом (борг / власний капітал) є такі, що характеризуються як власним капіталом, так і боргом. Ці інструменти мають деякі відмінності в різних країнах. Але основні критерії, яким вони повинні відповідати, однакові:

- гібридні інструменти власного капіталу незабезпечені, афілійовані, підтримуються та повністю оплачуються;
- їх не можна повернути за ініціативою власника (або без попереднього схвалення контролюючого органу);
- гібридні інструменти власного капіталу можна вільно використовувати для покриття збитків, не вимагаючи від банку припинення торгових операцій;
- капітальний інструмент (на відміну від дивідендів або простих акцій та подібних до кумулятивних привілейованих акцій) забезпечує можливість відстрочки обслуговування процентних зобов'язань, якщо рівень прибутку банку цього не дозволяє.

"Чинне українське законодавство не містить чіткого переліку типів інструментів гібридного капіталу (які необхідно застосовувати), але вказує критерії, яким вони повинні відповідати. Зауважимо, що ці критерії на практиці відповідають Базельській угоді" [20].

Якщо інструменти власного капіталу не відповідають вищезазначеним критеріям, їх слід класифікувати як вторинну строкову заборгованість. Вони включають звичайні незабезпечені боргові інструменти власного капіталу з фіксованим мінімальним початковим терміном погашення понад п'ять років та привілейовані акції з обмеженим терміном погашення, що підлягають викупу. В даний час в Україні для купівлі субординованого боргу використовується сукупний коефіцієнт дисконтування (або амортизації) у розмірі 20% річних (з метою скасування зниження вартості цих інструментів як постійного джерела фінансової підтримки). "Відповідно до закону «Про

банки і банківську діяльність» передбачається, що згідно з договором звичайні незабезпечені інструменти власного капіталу не можуть бути вилучені з банку до закінчення п'яти років, а у разі банкрутства або ліквідації – вони повертаються інвестору після сплати вимог усіх інших кредиторів. У цьому випадку сума цих коштів, включених до статутного капіталу, не може перевищувати 50% від суми основного капіталу з річним зменшенням на 20% від його первісної вартості протягом останніх п'яти років дії угоди. Слід зазначити, що чинне українське законодавство не визначає цінні папери, такі як привілейовані акції, які мають обмежену тривалість та підлягають викупу" [19].

Аналізуючи місце вторинного капіталу в структурі загального власного капіталу банку, необхідно порівняти умови його участі з вимогами Національного банку України

До вторинного капіталу належать кошти, залучені банками та іншими юридичними особами (небанківськими установами) як резиденти, а також нерезиденти в національній та іноземній валюті. Сума позичених грошей відповідно до умов субординованого боргу, який буде врахований на рахунок власного капіталу банку, не повинна бути менше 500 тис. грн.

Кошти залучаються за субординованим боргом на строк не менше п'яти років, і початковий термін їх погашення повинен бути не менше п'яти років. Якщо термін погашення боргу не визначений, ці кошти виплачуються лише після повідомлення інвестора не пізніше п'яти років. Національний банк України може надати дозвіл на дострокову сплату вторинного боргу за умови, що платіж вимагається за ініціативою позичальника та за умови збільшення капіталу банку на суму, не меншу за суму доходу.

Угода про збір коштів на умовах субординованого боргу не повинна містити жодних положень, які б стверджували, що у разі особливих обставин, за винятком закриття банку, борг буде погашено в день, погоджений для погашення.

"Процентна ставка за субординованим боргом не може перевищувати облікову ставку Національного банку України протягом усього періоду дії угоди. У разі зменшення облікової ставки НБУ інвестор та банк-боржник зобов'язані внести відповідні зміни до угоди про зниження процентної ставки за субординованим боргом. Якщо кошти залучаються відповідно до умов субординованого боргу в іноземній валюті, процентна ставка не може перевищувати ставку LIBOR (за відповідний період) плюс 4% річних протягом усього терміну дії угоди. Курс LIBOR визначається банком на дату укладення договору і коригується кожного першого числа місяця без укладення додаткової угоди" [18, с. 156].

Не дозволяється капіталізувати відсотки за цим боргом. Відсотки за субординований борг виплачуються не частіше одного разу на три місяці.

Відсотки за субординований борг виплачуються за рахунок збільшення загальних витрат і можуть бути зупинені (якщо це зазначено в угоді), якщо:

- погіршення фінансового стану банку-боржника (невиконання нормативів мінімального розміру регулятивного капіталу, адекватності основного капіталу, достатності регулятивного капіталу, нормативів ліквідності; якщо питома вага негативно класифікованих активів перевищує 60 % їх загальної вартості; відсутні позитивні фінансові результати для позичальника за відповідний період);

- укладення угоди між банком та НБУ щодо програми фінансового оздоровлення банку.

Слід мати на увазі, що розмір вторинного капіталу не може перевищувати 50% розміру основного капіталу.

Порівнюючи значення частки вторинного капіталу в власному капіталі банку, слід враховувати позитивні аспекти, властиві йому, що робить його привабливим джерелом власного капіталу.

1.4. Особливості визначення власного капіталу банку за допомогою методу коефіцієнтів

Для аналізу стану власного капіталу банків використовуються різні типи та методи аналізу. Серед них важливе місце посідає метод операцій, який виявляє кількісний взаємозв'язок між різними статтями, класами або комбінаціями елементів балансу.

Власний капітал банку на основі функцій, які він виконує, займає важливе місце в системі показників, що характеризують фінансовий стан банку. Одним із показників, що характеризує стан власного капіталу, особливо на момент створення банку, є мінімальний розмір статутного капіталу. Однак загально визнано, що в процесі продовження діяльності банку його статутний капітал перестає відігравати вирішальну роль як постійний компонент капіталу банку, а отже, і його зміни. Натомість збільшується частка інших складових власного капіталу банку. Однак не слід нехтувати показником мінімального розміру статутного капіталу: чим більший розмір статутного капіталу, тим більша фінансова стійкість банку [20].

"Однак складність у визначенні достатності власного капіталу полягає в обчисленні його відносного, а не абсолютного розміру. Саме відносні показники достатності капіталу визначають систему аналізу фінансової стійкості банку" [18].

Спочатку для оцінювання достатності власного капіталу банку використовувався коефіцієнт (K_1) співвідношення власного капіталу та залучених коштів:

$$K_1 = \frac{BK}{ЗК} * 100\% , \quad (1.2)$$

де BK – власний капітал;

ЗК – залучені кошти.

Процедура розрахунку коефіцієнта K_1 має значні недоліки, що знижують його привабливість під час аналізу. До них, зокрема, відносять такі: рівень ризику активів, в які вкладені ресурси банку, не враховується; Позабалансові зобов'язання банку та пов'язані з ними ризики не враховуються; Деталі складових та призначення власного капіталу, а також позикові кошти не враховуються. Водночас цей коефіцієнт показує, наскільки приватних грошей буде достатньо для забезпечення надійного зберігання коштів вкладників та кредиторів.

Для оцінки власного капіталу банку можна використовувати такі коефіцієнти:

$$K_2 = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Пасиви банку}}; \quad (1.3)$$

$$K_3 = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Активи банку}}; \quad (1.4)$$

$$K_4 = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Робочі активи}}; \quad (1.5)$$

$$K_5 = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Ризикові активи}}. \quad (1.6)$$

"Вищезазначені операції так чи інакше відрізняють функціональне призначення власного капіталу банку, але мають свої недоліки. По-перше, визначення окремих складових речових прав не враховується. По-друге, суб'єктивний характер оцінок та висновків, а також відсутність обґрунтованих та загально визнаних значень вищезазначених операцій. По-третє, висока складність визначення цих операцій" [18].

Значна частина вищезгаданих недоліків була врахована в методології визначення достатності капіталу, затвердженій Базельським комітетом з банківського нагляду. Ця методологія базується на взаємозв'язку між

структурою власного капіталу та врахуванням кредитного ризику позабалансових активів та зобов'язань. Основні критерії угоди однакові для всіх банківських установ країн, які підписали Базельську конвенцію або приєдналися до неї, а регулятори мають право визначати певні коефіцієнти ризику та окремі компоненти.

"Норматив адекватності регулятивного капіталу (платоспроможності або коефіцієнт Кука) визначається як співвідношення регулятивного власного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених на відповідні коефіцієнти ризику та зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями" [18]:

$$K_6 = \frac{PBK}{A_3} * 100\% , \quad (1.7)$$

де PBK – регулятивний власний капітал;

A_3 – залучені кошти.

"Відповідно до методології Національного банку України регулятивний власний капітал банку складається із суми основного капіталу (капітал першого рівня) за вирахуванням суми недосформованих резервів за активними операціями банків, додаткового капіталу (капітал 2-го рівня), за вирахуванням відвернень" [21, с.178].

Алгоритм розрахунку розміру регулятивного власного капіталу банку має такий вигляд:

$$PBK = OK + ДК - B , \quad (1.8)$$

де PBK регулятивний власний капітал банку;

OK – основний капітал, зменшений на суму недосформованих резервів за активними операціями банку;

$ДК$ – додатковий капітал банку;

B – відвернення.

Що стосується знаменника формули, то кожний вид балансових активів банку множиться на відповідний коефіцієнт ризику (від 0 до 100 %), що відображає ймовірність неповернення даного активу. Кожен компонент позабалансових зобов'язань конвертується в активи за допомогою коефіцієнтів конверсії, а потім також зважується з відповідним коефіцієнтом ризику.

Нормативне значення K_6 має бути (залежно від строку діяльності банку) не менше 8 %, 12 або 15 %, тобто на кожні 100 одиниць потенційних збитків банк повинен мати відповідно не менше 8, 12 або 15 одиниць власного капіталу. "У разі недостатності власного капіталу банк досягти мінімального базового значення за рахунок: збільшення обсягу власного капіталу, зменшення обсягу активів та зміни структури активів за рахунок зменшення частки активів з високим ризиком. Зауважимо, що і коефіцієнт Кука також має недоліки, тим більше, що він не враховує, крім кредитних, інші види ризиків, такі як відсотковий, валютний та фондовий ризику" [21, с.179].

Іншим коефіцієнтом, який слід використовувати при аналізі власного капіталу, є відношення власного регулятивного капіталу до загальних активів банку, зменшених на створені відповідні резерви:

$$K_7 = \frac{PBK}{A_p} * 100\% , \quad (1.9)$$

де PBK – регулятивний власний капітал;

A_p – створені відповідні резерви.

Коефіцієнт K_7 визначає достатність власного регулятивного капіталу, зважаючи при цьому на загальний обсяг банківської діяльності, незалежно від розміру різних видів ризиків. Нормативне значення K_7 повинно було бути не менше 4%. Зауважимо, що "Національний банк України при розрахунку нормативу адекватності основного капіталу K_7 тепер використовує в

чисельнику формули замість РВК основний власний капітал банку (капітал 1-го рівня), а в знаменнику загальні активи, зменшені на суму коштів за окремими рахунками, зокрема недосформованого резерву на можливі втрати за кредитними операціями банків" [21, с.179].

Залежність банку від його засновників (акціонерів, учасників) характеризує наступний коефіцієнт:

$$K_8 = \frac{СК}{БВК}, \quad (1.10)$$

де *СК* – сплачений статутний капітал банку;

БВК – балансовий власний капітал банку.

Якісну оцінку власного капіталу банку дає співвідношення:

$$K_9 = \frac{РВК}{БВК}, \quad (1.11)$$

де *БВК* – балансовий власний капітал, або як іноді його називають бруто-капітал, який містить як відвернений (імобілізований) власний капітал, так і фактичні залишки власного регулятивного капіталу (*РВК*), які можна використати для здійснення активних операцій. Від'ємне значення *РВК* свідчить не лише про відсутність власних ресурсів, вкладення яких приносить дохід, а й про використання залучених та позичкових коштів не за цільовим призначенням.

Коефіцієнт захищеності власного капіталу розраховується за формулою:

$$K_{10} = \frac{ОЗ}{ВК}, \quad (1.12)$$

де *ОЗ* – основні засоби;

ВК – власний капітал банку.

Коефіцієнт K_{10} характеризує захищеність власного капіталу від інфляції через вкладення коштів у нерухомість, обладнання та інші матеріальні активи. Однак таке одностороннє використання капітальних ресурсів може призвести до погіршення ліквідності та платоспроможності банку. Слід враховувати існуючі законодавчі обмеження. Зокрема, банк може мати у власності нерухоме майно загальною вартістю не більше 25 % капіталу банку (це обмеження не поширюється: на приміщення, в яких розміщуються підрозділи банку, що виконують банківські операції; майно, яке перейшло до банків у власність на підставі реалізації прав заставодержателя; майно набуте банком з метою запобігання збиткам за умови відчуження його банком протягом одного року з моменту набуття права власності на нього).

Ефективність використання власного капіталу характеризує коефіцієнт його рентабельності:

$$K_{11} = \frac{ЧП}{ВК} * 100\% , \quad (1.13)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток банку;

$ВК$ – власний капітал банку.

Визначити ефективність використання коштів власників та доцільність їх вкладання до банку можна за допомогою коефіцієнта рентабельності статутного капіталу:

$$K_{12} = \frac{ЧП}{СК} * 100\% , \quad (1.14)$$

де $ЧП$ – чистий прибуток банку;

$СК$ – сплачений статутний капітал банку.

Мультиплікатор капіталу є одним із важливих показників, що характеризують власний капітал банку. Відображає фінансовий важель або

фіскальну політику у галузі фінансів: вибір джерел ресурсів банку (боргових зобов'язань чи акціонерного капіталу).

Мультиплікатор (M) капіталу обчислюється за формулою:

$$M = \frac{A}{ВКБ}, \quad (1.15)$$

де A – сума загальних активів банку,

$ВКБ$ – власний капітал банку.

Отже, мультиплікатор капіталу є прямим показником фінансового важеля банку. Він показує, яку кількість гривні активів повинна забезпечувати кожна гривня власного капіталу (тобто коштів власників банку) і відповідно яка частка банківських ресурсів може бути сформована у формі боргових зобов'язань. Оскільки власний капітал повинен покривати збитки за активами банку, то чим вищий рівень мультиплікатора, тим вищий ступінь ризику банкрутства банку. Водночас чим вищий мультиплікатор, тим вищий потенціал банку для більш високих виплат своїм власникам (акціонерам).

У процесі аналізу власного капіталу доцільно також використовувати коефіцієнти, що визначають співвідношення регулятивного власного капіталу з різними категоріями банківських операцій і послуг з метою зниження різних видів ризиків. Ці коефіцієнти використовують органи банківського нагляду. До них належать, зокрема, коефіцієнти, подані у таблиці 1.2 [18].

Таблиця 1.2

Коефіцієнти, що використовуються для аналізу власного капіталу банку

Назва коефіцієнта	Алгоритм розрахунку
1	2
Максимальний кредитний ризик на одного контрагента	Співвідношення суми всіх вимог банку до цього контрагента та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента, до РВК

Продовження таблиці 1.2

1	2
«Великі» кредитні ризики	Співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків, наданих банком щодо всіх контрагентів, з урахуванням усіх позабалансових зобов'язань, виданих щодо цього контрагента
Максимальний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру	Співвідношення суми всіх зобов'язань певного інсайдера перед банком і всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього інсайдера, та РВК
Максимальний сукупний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам	Співвідношення сукупної заборгованості зобов'язань усіх інсайдерів перед банком і всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо всіх інсайдерів, та РВК
Інвестування в цінні папери окремо за кожною установою	Співвідношення розміру коштів, які інвестуються на придбання акцій (часток, паїв) окремо за кожною установою, до РВК (до РВК додається сума вкладень у цінні папери в портфелі банку на продаж та інвестиції, що випущені банками, і вкладень у статутні фонди установ)
Загальної суми інвестування	Співвідношення суми коштів, що інвестуються на придбання акцій (часток, паїв) будь-якої юридичної особи, до РВК (до РВК додається сума вкладень у цінні папери в портфелі банку на продаж та інвестиції, що випущені банками, і вкладень у статутні фонди установ)
Загальної відкритої (довгої/короткої) валютної позиції	Співвідношення загальної величини відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами у гривневому еквіваленті до РВК

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ПРИКЛАДІ АТ «ОЩАДБАНК»

2.1. Загальна характеристика банківської установи АТ «Ощадбанк»

Відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» було зареєстровано НБУ 26 травня 1999 року за № 4 [22].

АТ «Ощадбанк» діє на підставі ліцензії на банківську діяльність, виданої Національним банком України. Він має загальну ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій та НКЦПФР на здійснення операцій з цінними паперами.

АТ «Ощадбанк» має право надавати банківські послуги згідно своєї ліцензії у формі:

- відкриття поточних рахунків для клієнтів;
- вести поточні рахунки для клієнтів;
- залучення коштів та банківських металів для вкладів фізичних та юридичних осіб;
- внесення позикових коштів та корисних копалин у депозити та на чекові рахунки від їх імені відповідно до їх власних умов та на їх відповідальність.

"Банк також має право проводити кредитні операції у формі:

- надання гарантій та інших зобов'язань готівкою від третіх осіб;
- операції на фондовому ринку цінних паперів за власний рахунок;
- отримання права вимагати виконання зобов'язань готівкою в обмін на надані товари чи послуги з ризиком виконання цих вимог;
- лізинг" [23].

"Банк є правонаступником Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України, зареєстрованого Національним банком України 31

грудня 1991 року за №4. Відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» було утворене відповідно до Розпорядження Президента України № 106 від 20 травня 1999 року та Постанови Кабінету Міністрів України № 876 від 21 травня 1999 року шляхом перетворення Державного спеціалізованого комерційного ощадного банку України в Державний ощадний банк України у формі відкритого акціонерного товариства. Відкрите акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» було зареєстровано НБУ 26 травня 1999 року за № 4. Зміна назви банку на публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України» була зареєстрована 7 червня 2011 року" [22].

"Банк діє на підставі банківської ліцензії, виданої Національним банком України. Банк має загальну ліцензію Національного банку України на здійснення валютних операцій та ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – «НКЦПФР») на операції з цінними паперами" [24].

Основна діяльність банку – ведення банківських рахунків, залучення депозитів юридичних та фізичних осіб, надання позик, здійснення платежів, емісія банківських платіжних карток, розробка комерційних придбань та альтернативних валютних операцій.

95% активів Ощадбанку – це позики великих компаній. Значна частина рішень щодо кредитування була політично вмотивованою. Концентрація цих ризиків з початком банківської кризи, російською окупацією Кримського півострова та боями на Донбасі призвела до зростання проблемних боргів та збитків.

Ощадбанк мав стати членом Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) з 1 липня 2020 р., Але вступ банку до гарантійного фонду затримується до 2023 р. [25].

Державний ощадний банк приєднається до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з 1 січня 2021 року. Це рішення було прийнято Радою фінансової стабільності, повідомляє прес-центр Нацбанку.

"Буде розроблено відповідне законодавство та перехідний період до 31 грудня 2023 року для Ощадбанку. НБУ пояснив, що це пов'язано з необхідністю сплачувати значні внески до фонду через великий депозитний портфель" [22].

НБУ вважає, що участь в індивідуальному гарантійному фонді допоможе Ощадбанку залучити іноземного інвестора та швидше модернізуватися.

На даний момент вклади вкладників Ощадбанку повністю гарантовані державою, тобто 100% незалежно від суми. Після вступу до ФГВФО гарантована сума для нових вкладників становитиме 200 000 грн.

АТ "Ощадбанк" – це глобальна банківська установа, яка надає широкий спектр банківських послуг фізичним та юридичним особам, представникам мікро, малих та середніх компаній, корпоративним клієнтам та клієнтам пільгових секторів, і зараз налічує понад 3000. Основним видом діяльності банку є ведення банківських рахунків для фізичних та юридичних осіб та залучення вкладів фізичних осіб. Юридичні особи, що видають позики, здійснюють платежі, випускають банківські платіжні картки, розробляють комерційні придбання та валютні альтернативи. .

У 2017 році АТ «Ощадбанк» завершив реалізацію стратегічного плану діяльності, за допомогою якого були внесені зміни, пов'язані із забезпеченням модернізації та маркетингу банку [26].

Станом на 30 вересня 2020 року банк є спеціалізованим ощадним банком, що належить до важливих загальносистемних банків в Україні. Банк посідає друге місце серед українських банків за активами, перше за чистим кредитним портфелем та друге за позиками клієнтів.

Найбільш суттєві зміни, викликані пандемією COVID-19 (з урахуванням запровадження ряду антикризових заходів під час карантину, пом'якшення монетарної політики Національного банку), позначилися на наступному:

- зниженні темпів кредитування клієнтів внаслідок обмеження ділової активності корпоративних клієнтів та представників малого та середнього бізнесу;
- розміщенні вільної ліквідності банку в гривневій ОВДП внаслідок зменшення попиту на кредитування;
- необхідність стрімкого розвитку та впровадження нових онлайн-послуг та тлі мінімізації соціальних контактів.

2.2. Горизонтальний та вертикальний аналіз річної фінансової звітності банку

Існують різні методи аналізу фінансової звітності, вибір правильного залежить від конкретних завдань, поставлених перед собою, і необхідного обсягу інформації. Вертикальний та горизонтальний аналіз – два часто використовувані методи. Горизонтальний та вертикальний аналіз застосовуються багатьма організаціями для аналізу фінансової звітності та збільшення доходів організації та підтримки стабільного стану компанії. Ці методи аналізу також використовуються інвесторами, банками та іншими кредиторами для зменшення фінансових ризиків.

Горизонтальний аналіз – одна із складових системи фінансового аналізу, яка складається з вивчення динаміки окремих фінансових показників у часі. У процесі цього аналізу розраховуються темпи зростання (приросту) окремих показників протягом декількох періодів та визначаються загальні тенденції їх зміни. Основними формами горизонтального аналізу є: порівняння фінансових показників за звітний період (рік, квартал, місяць) з показниками попереднього періоду; порівняння фінансових показників звітного періоду з показниками попереднього періоду; порівняння фінансових

показників за кілька попередніх періодів для того щоб визначити напрямок їх зміни.

Вертикальний аналіз базується на структурному розподілі окремих показників. У процесі його реалізації розраховується питома вага окремого компонента показників та вплив кожної складової на результат в цілому.

Основними видами цього аналізу є:

- структурний аналіз капіталу;
- структурний аналіз грошових потоків.

Результати цього аналізу використовуються для ефективної інвестиційної діяльності та раціонального використання грошових коштів банку.

Тому, проведемо горизонтальний аналіз банку АТ «Ощадбанк» за даними Балансу за 2019 рік, порівняно з 2018 роком (Додаток А). Аналіз наведено у таблиці 2.1 [27].

Таблиця 2.1

Горизонтальний аналіз АТ «Ощадбанк» за 2018-2019 рр.

АКТИВИ	2019	2018	Темп зростання, %	Відхилення	
				тис, грн	%
1	2	3	4	5	6
Грошові кошти та рахунки у Національному банку України	36692395	10600815	346,13	26091580	246,13
Кошти в банках	20155539	10910047	184,74	9245492	84,74
Фінансові інструменти, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток	-	-	-	-	-
Кредити, надані клієнтам	65168344	67543176	96,48	-2374832	-3,52
Інвестиції, наявні для продажу	113616183	116590238	97,45	-2974055	-2,55

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6
Інвестиції в дочірні компанії та асоційовані компанії	24800	24800	100	-	-
Інвестиції, утримувані до погашення	809070	796869	101,53	12201	1,53
Основні засоби та нематеріальні активи	9947977	8953527	111,11	994450	11,11
Передплата з податку на прибуток	270256	267324	101,10	2932	1,10
Відстрочені активи з податку на прибуток	-	-	-	-	-
Інші активи	2416557	2065173	117,01	351384	17,01
Усього активів	249101121	217751969	114,40	31349152	14,40
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ					
Кошти банків	58040	54074	107,33	3966	7,33
Рахунки клієнтів	202143040	154016454	131,25	48126586	31,25
Випущені єврооблігації	18303243	34496675	53,06	-16193432	-46,94
Інші запозичені кошти	4430083	6618734	66,93	-2188651	-33,07
Інші зобов'язання	1782373	1013391	175,88	768982	75,88
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	369794	130137	284,16	239657	184,16
Субординований борг	2462640	2879790	85,51	-417150	-14,49
Усього зобов'язань	229549213	199209255	115,23	30339958	15,23
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ					
Акціонерний капітал	49724980	49724980	100	-	-
Резерв переоцінки будівель	1817194	1821887	99,74	-4693	-0,26
Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу	1018205	215554	472,37	802651	372,37
Непокритий збиток	-33008471	-33219707	99,36	211236	-0,64
Усього власного капіталу	19551908	18542714	105,44	1009194	5,44
Усього зобов'язань і власного капіталу	249101121	217751969	114,40	31349152	14,40

Згідно таблиці 2.1, де проведено горизонтальний аналіз за даними окремої річної звітності про фінансовий стан АТ «Ощадбанк» 2019 року, порівняно з 2018 роком, можна зробити наступні висновки:

Сума сукупних активів банку станом на кінець звітного періоду становила 249101121 тис. грн. проти 217751969 тис. грн. на початок звітного

періоду. Проаналізувавши дані, активи збільшились на 14,4%, загальною сумою 31349152 тис. грн., темп зростання становить 114,4%.

Збільшення активів банку відбулося за рахунок збільшення обсягу грошових коштів та рахунків у Національному банку України, що склали 246,13%, що становить у 2019 році 36692395 тис. грн., а у 2018 році 10600815 тис. грн. Також збільшення відбулось за рахунок коштів в банках, що склали 84,74%, що становить у 2019 році 20155539 тис. грн., а у 2018 році 10910047 тис. грн.

Сума сукупних зобов'язань банку станом на кінець звітного періоду становила 229549213 тис. грн. проти 199209255 тис. грн. на початок звітного періоду. Проаналізувавши дані, зобов'язання збільшились на 15,23%, загальною сумою 30339958 тис. грн., темп зростання становить 115,23%.

Збільшення зобов'язань банку відбулося за рахунок збільшення відстрочених зобов'язань з податку на прибуток, що склали 184,16%, що становить у 2019 році 369794 тис. грн., а у 2018 році 130137 тис. грн. Також збільшення відбулось за рахунок інших зобов'язань, що склали 75,88%, що становить у 2019 році 1782373 тис. грн., а у 2018 році 1013391 тис. грн.

Сума сукупного власного капіталу банку станом на кінець звітного періоду становила 19551908 тис. грн. проти 18542714 тис. грн. на початок звітного періоду. Проаналізувавши дані, власний капітал збільшився на 5,44%, загальною сумою 1009194 тис. грн., темп зростання становить 105,44%.

Збільшення власного капіталу банку відбулося за рахунок збільшення резерву переоцінки інвестицій, наявних для продажу, що склали 372,37%, що становить у 2019 році 1018205 тис. грн., а у 2018 році 215554 тис. грн.

Здійснено горизонтальний аналіз банку АТ «Ощадбанк» за даними Балансу за 2018 рік, порівняно з 2017 роком. (Додаток Б). Аналіз наведено у таблиці 2.2 [28].

Таблиця 2.2

Горизонтальний аналіз АТ «Ощадбанк» за 2017-2018 рр.

АКТИВИ	2018	2017	Темп зростання, %	Відхилення	
				тис, грн	%
1	2	3	4	5	6
Грошові кошти та рахунки у Національному банку України	10600815	12228420	86,69	-1627605	-13,31
Кошти в банках	10910047	17028838	64,07	-6118791	-35,93
Фінансові інструменти, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток	-	21767424	-	-21767424	-
Кредити, надані клієнтам	67543176	74502538	90,66	-6959362	-9,34
Інвестиції, наявні для продажу	116590238	72901636	159,93	43688602	59,93
Інвестиції в дочірні компанії та асоційовані компанії	24800	24800	100	-	-
Інвестиції, утримувані до погашення	796869	25202757	3,16	-24405888	-96,84
Основні засоби та нематеріальні активи	8953527	7614578	117,58	1338949	17,58
Передплата з податку на прибуток	267324	294694	90,71	-27370	-9,29
Відстрочені активи з податку на прибуток	-	-	-	-	-
Інші активи	2065173	2276811	90,70	-211638	-9,30
Усього активів	217751969	233842496	93,12	-16090527	-6,88
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ					
Кошти банків	54074	6435248	0,84	-6381174	-99,16
Рахунки клієнтів	154016454	150151178	102,57	3865276	2,57
Випущені єврооблігації	34496675	34548265	99,85	-51590	-0,15
Інші запозичені кошти	6618734	7299686	90,67	-680952	-9,33
Інші зобов'язання	1013391	719458	140,85	293933	40,85
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	130137	533569	24,39	-403432	-75,61
Субординований борг	2879790	2903463	99,18	-23673	-0,82
Усього зобов'язань	199209255	202590867	98,33	-3381612	-1,67
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ					
Акціонерний капітал	49724980	49724980	100	-	-
Резерв переоцінки будівель	1821887	1822086	99,99	-199	-0,01

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6
Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу	215554	725456	29,71	-509902	-70,29
Непокритий збиток	-33219707	-21020893	158,03	-12198814	58,03
Усього власного капіталу	18542714	31251629	59,33	-12708915	-40,67
Усього зобов'язань і власного капіталу	217751969	233842496	93,12	-16090527	-6,88

Згідно таблиці 2.2, де проведено горизонтальний аналіз за даними окремої річної звітності про фінансовий стан АТ «Ощадбанк» 2018 року, порівняно з 2017 роком, можна зробити наступні висновки:

Сума сукупних активів банку станом на кінець звітного періоду становила 217751969 тис. грн. проти 233842496 тис. грн. на початок звітного періоду. Проаналізувавши дані, активи зменшились на 6,88%, загальною сумою – 16090527 тис. грн., темп зростання становить 93,12%.

Зменшення активів банку відбулося за рахунок зменшення інвестицій, утриманих до погашення, що склали – 96,84%, що становить у 2018 році 796869 тис. грн., а у 2017 році 25202757 тис. грн. Також зменшення відбулось за рахунок коштів в банках, що склали – 35,93%, що становить у 2018 році 10910047 тис. грн., а у 2017 році 17028838 тис. грн.

Сума сукупних зобов'язань банку станом на кінець звітного періоду становила 199209255 тис. грн. проти 202590867 тис. грн. на початок звітного періоду. Проаналізувавши дані, зобов'язання зменшились на 1,67%, загальною сумою – 3381612 тис. грн., темп зростання становить 98,33%.

Зменшення зобов'язань банку відбулося за рахунок зменшення коштів банків, що склали – 99,16%, що становить у 2018 році 54074 тис. грн., а у 2017 році 6435248 тис. грн. Також зменшення відбулось за рахунок відстрочених зобов'язань з податку на прибуток, що склали – 75,61%, що становить у 2018 році 130137 тис. грн., а у 2017 році 533569 тис. грн.

Сума сукупного власного капіталу банку станом на кінець звітного періоду становила 18542714 тис. грн. проти 31251629 тис. грн. на початок

звітнього періоду. Проаналізувавши дані, власний капітал зменшився на 40,67%, загальною сумою – 12708915 тис. грн., темп зростання становить 59,33%.

Зменшення власного капіталу банку відбулося за рахунок зменшення резерву переоцінки інвестицій, наявних для продажу, що склали – 70,29%, що становить у 2018 році 215554 тис. грн., а у 2017 році 725456 тис. грн. Також зменшення відбулось за рахунок резерву переоцінки будівель, що склали – 0,01%, що становить у 2018 році 1821887 тис. грн., а у 2017 році 1822086 тис. грн.

Здійснено горизонтальний аналіз банку АТ «Ощадбанк» за даними Балансу за 2017 рік, порівняно з 2016 роком. (Додаток В). Аналіз наведено у таблиці 2.3 [26].

Таблиця 2.3

Горизонтальний аналіз АТ «Ощадбанк» за 2016-2017 рр.

АКТИВИ	2017	2016	Темп зростання, %	Відхилення	
				тис, грн	%
1	2	3	4	5	6
Грошові кошти та рахунки у Національному банку України	12228420	10438941	117,14	1789479	17,14
Кошти в банках	17028838	31150549	54,67	-14121711	-45,33
Фінансові інструменти, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток	21767424	17148763	126,93	4618661	26,93
Кредити, надані клієнтам	74502538	65946584	112,97	8555954	12,97
Інвестиції, наявні для продажу	72901636	65009361	112,14	7892275	12,14
Інвестиції в дочірні компанії та асоційовані компанії	24800	24800	-	-	-
Інвестиції, утримувані до погашення	25202757	12640713	199,38	12562044	99,38
Основні засоби та нематеріальні активи	7614578	6535809	116,51	1078769	16,51

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6
Передплата з податку на прибуток	294694	271521	108,53	23173	8,53
Відстрочені активи з податку на прибуток	-	-	-	-	-
Інші активи	2276811	1440173	158,09	836638	58,09
Усього активів	233842496	210607214	111,03	23235282	11,03
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ					
Кошти банків	6435248	4639317	138,71	1795931	38,71
Рахунки клієнтів	150151178	145586238	103,14	4564940	3,14
Випущені єврооблігації	34548265	33418838	103,38	1129427	3,38
Інші запозичені кошти	7299686	7039869	103,69	259817	3,69
Інші зобов'язання	719458	1001614	71,83	-282156	-28,17
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	533569	374063	142,64	159506	42,64
Субординований борг	2903463	2807088	103,43	96375	3,43
Усього зобов'язань	202590867	194867027	103,96	7723840	3,96
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ					
Акціонерний капітал	49724980	35108980	141,63	14616000	41,63
Резерв переоцінки будівель	1822086	1820998	100,06	1088	0,06
Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу	725456	576751	125,78	148705	25,78
Непокритий збиток	-21020893	-21762065	96,59	741172	-3,41
Усього власного капіталу	31251629	15744664	198,49	15506965	98,49
Усього зобов'язань і власного капіталу	233842496	210611691	111,03	23230805	11,03

Згідно таблиці 2.3, де проведено горизонтальний аналіз за даними окремої річної звітності про фінансовий стан АТ «Ощадбанк» 2017 року, порівняно з 2016 роком, можна зробити наступні висновки:

Сума сукупних активів банку станом на кінець звітного періоду становила 233842496 тис. грн. проти 210607214 тис. грн. на початок звітного періоду. Проаналізувавши дані, активи збільшились на 11,03%, загальною сумою 23235282 тис. грн., темп зростання становить 111,03%.

Збільшення активів банку відбулося за рахунок збільшення інвестицій утриманих до погашення, що склали 99,38%, що становить у 2017 році 25202757 тис. грн., а у 2016 році 12640713 тис. грн. Також збільшення

відбулось за рахунок фінансових інструментів, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток, що склали 26,93%, що становить у 2017 році 21767424 тис. грн., а у 2016 році 17148763 тис. грн.

Сума сукупних зобов'язань банку станом на кінець звітної періоду становила 202590867 тис. грн. проти 194867027 тис. грн. на початок звітної періоду. Проаналізувавши дані, зобов'язання збільшились на 3,96%, загальною сумою 7723840 тис. грн., темп зростання становить 103,96%.

Збільшення зобов'язань банку відбулося за рахунок збільшення відстрочених зобов'язань з податку на прибуток, що склали 42,64%, що становить у 2017 році 533569 тис. грн., а у 2016 році 374063 тис. грн. Також збільшення відбулось за рахунок коштів банків, що склали 38,71%, що становить у 2017 році 6435248 тис. грн., а у 2016 році 4639317 тис. грн.

Сума сукупного власного капіталу банку станом на кінець звітної періоду становила 31251629 тис. грн. проти 15744664 тис. грн. на початок звітної періоду. Проаналізувавши дані, власний капітал збільшився на 98,49%, загальною сумою 15506965 тис. грн., темп зростання становить 198,49%.

Збільшення власного капіталу банку відбулося за рахунок збільшення акціонерного капіталу, що склали 41,63%, що становить у 2017 році 49724980 тис. грн., а у 2016 році 35108980 тис. грн. Також збільшення відбулось за рахунок резерву переоцінки інвестицій, наявних для продажу, що склали 25,78%, що становить у 2017 році 725456 тис. грн., а у 2016 році 576751 тис. грн.

Тепер зробимо горизонтальний аналіз банку АТ «Ощадбанк» за даними Балансу за 2016 рік, порівняно з 2015 роком. (Додаток Г). Аналіз наведено у таблиці 2.4 [29].

Горизонтальний аналіз АТ «Ощадбанк» за 2015-2016 рр.

АКТИВИ	2016	2015	Темп зростання, %	Відхилення	
				тис, грн	%
1	2	3	4	5	6
Грошові кошти та рахунки у Національному банку України	10438941	5632365	185,34	4806576	85,34
Кошти в банках	31150549	17775189	175,25	13375360	75,25
Фінансові інструменти, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток	17148763	10095933	169,86	7052830	69,86
Кредити, надані клієнтам	65946584	65462189	100,74	484395	0,74
Інвестиції, наявні для продажу	65009361	47441862	137,03	17567499	37,03
Інвестиції в дочірні компанії та асоційовані компанії	24800	24800	-	-	-
Інвестиції, утримувані до погашення	12640713	7195975	175,66	5444738	75,66
Основні засоби та нематеріальні активи	6535809	3945327	165,66	2590482	65,66
Передплата з податку на прибуток	271521	299817	90,56	-28296	-9,44
Відстрочені активи з податку на прибуток	-	80672	-	-80672	-
Інші активи	1440173	1178882	122,16	261291	22,16
Усього активів	210607214	159133011	132,35	51474203	32,35
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ					
Кошти банків	4639317	16557088	28,02	-11917771	-71,98
Рахунки клієнтів	145586238	94269726	154,44	51316512	54,44
Випущені єврооблігації	33418838	29498132	113,29	3920706	13,29
Інші запозичені кошти	7039869	7200519	97,77	-160650	-2,23
Інші зобов'язання	1001614	1731009	57,86	-729395	-42,14
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	374063	-	-	374063	-
Субординований борг	2807088	2536133	110,68	270955	10,68
Усього зобов'язань	194867027	151792607	128,38	43074420	28,38
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ					
Акціонерний капітал	35108980	30153460	116,43	4955520	16,43
Резерв переоцінки будівель	1820998	1193252	152,61	627746	52,61

Продовження таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6
Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу	576751	-800037	-72,09	1376788	-172,09
Непокритий збиток	-21762065	-23206271	93,78	1444206	-6,22
Усього власного капіталу	15744664	7340404	214,49	8404260	114,49
Усього зобов'язань і власного капіталу	210611691	159133011	132,35	51478680	32,35

Згідно таблиці 2.4, де проведено горизонтальний аналіз за даними окремої річної звітності про фінансовий стан АТ «Ощадбанк» 2016 року, порівняно з 2015 роком, можна зробити наступні висновки:

Сума сукупних активів банку станом на кінець звітного періоду становила 210607214 тис. грн. проти 159133011 тис. грн. на початок звітного періоду. Проаналізувавши дані, активи збільшились на 32,35%, загальною сумою 51474203 тис. грн., темп зростання становить 132,35% [30].

Збільшення активів банку відбулося за рахунок збільшення грошових коштів та рахунку у Національному банку України, що склали 85,34%, що становить у 2016 році 10438941 тис. грн., а у 2015 році 5632365 тис. грн. Також збільшення відбулось за рахунок інвестицій, утриманих до погашення, що склали 75,66%, що становить у 2016 році 12640713 тис. грн., а у 2015 році 7195975 тис. грн.

Сума сукупних зобов'язань банку станом на кінець звітного періоду становила 194867027 тис. грн. проти 151792607 тис. грн. на початок звітного періоду. Проаналізувавши дані, зобов'язання збільшились на 28,38%, загальною сумою 43074420 тис. грн., темп зростання становить 128,38%.

Збільшення зобов'язань банку відбулося за рахунок збільшення рахунків клієнтів, що склали 54,44%, що становить у 2016 році 145586238 тис. грн., а у 2015 році 94269726 тис. грн. Також збільшення відбулось за рахунок випущених єврооблігацій, що склали 13,29%, що становить у 2016 році 33418838 тис. грн., а у 2015 році 29498132 тис. грн.

Сума сукупного власного капіталу банку станом на кінець звітнього періоду становила 15744664 тис. грн. проти 7340404 тис. грн. на початок звітнього періоду. Проаналізувавши дані, власний капітал збільшився на 114,49%, загальною сумою 8404260 тис. грн., темп зростання становить 214,49%.

Збільшення власного капіталу банку відбулося за рахунок збільшення резерву переоцінки будівель, що склали 52,61%, що становить у 2016 році 1820998 тис. грн., а у 2015 році 1193252 тис. грн. Також збільшення відбулось за рахунок акціонерного капіталу, що склали 16,43%, що становить у 2016 році 35108980 тис. грн., а у 2015 році 30153460 тис. грн.

Згідно нашого розрахунку ми можемо побачити динаміку власного капіталу, зображеного на рис. 2.1.

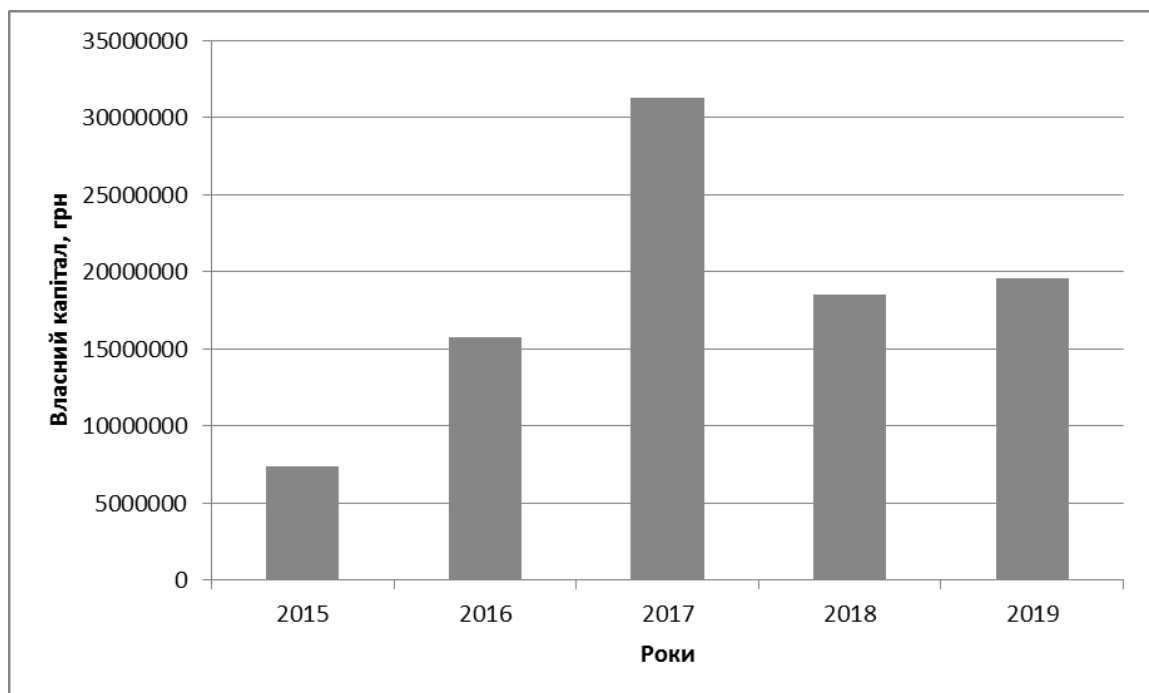

Рис. 2.1 Динаміка власного капіталу за 2015-2019 рр. (розроблено автором)

Здійснимо вертикальний аналіз банку АТ «Ощадбанк» за даними окремої річної звітності про фінансовий стан АТ «Ощадбанк» 2015-2019 років (Додаток А). Аналіз наведено у таблиці 2.5.

Вертикальний аналіз АТ «Ощадбанк» за 2015-2019 рр.

АКТИВИ	Питома вага , %					Відхилення від 2016	Відхилення від 2017	Відхилення від 2018	Відхилення від 2019
	2015	2016	2017	2018	2019				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Грошові кошти та рахунки у Національному банку України	3,54	4,96	5,23	4,87	14,73	1,42	0,27	-0,36	9,86
Кошти в банках	11,17	14,79	7,28	5,01	8,09	3,62	-7,51	-2,27	3,08
Фінансові інструменти, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток	6,34	8,14	9,31	-	-	1,80	1,17	-9,31	-
Кредити, надані клієнтам	41,14	31,31	31,86	31,02	26,16	-9,82	0,55	-0,84	-4,86
Інвестиції, наявні для продажу	29,81	30,87	31,18	53,54	45,61	1,05	0,31	22,37	-7,93
Інвестиції в дочірні компанії та асоційовані компанії	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	-	-	-	-
Інвестиційна нерухомість	4,52	6,00	10,78	0,37	0,32	1,48	4,78	-10,41	-0,04
Основні засоби та нематеріальні активи	2,48	3,10	3,26	4,11	3,99	0,62	0,15	0,86	-0,12
Передплата з податку на прибуток	0,19	0,13	0,13	0,12	0,11	-0,06	-	-	-0,01

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Відстрочені активи з податку на прибуток	0,05	-	-	-	-	-0,05	-	-	-
Інші активи	0,74	0,68	0,97	0,95	0,97	-0,06	0,29	-0,03	0,02
Усього активів	100	100	100	100	100	-	-	-	-
Зобов'язання									
Кошти банків	10,40	2,20	2,75	0,02	0,02	-8,20	0,55	-2,73	-
Рахунки клієнтів	59,24	69,13	64,21	70,73	81,15	9,89	-4,92	6,52	10,42
Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій	18,54	15,87	14,77	15,84	7,35	-2,67	-1,09	1,07	-8,49
Інші запозичені кошти	4,52	3,34	3,12	3,04	1,78	-1,18	-0,22	-0,08	-1,26
Інші зобов'язання	1,09	0,48	0,31	0,47	0,72	-0,61	-0,17	0,16	0,25
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	-	0,18	0,23	0,06	0,15	0,18	0,05	-0,17	0,09
Субординований борг	1,59	1,33	1,24	1,32	0,99	-0,26	-0,09	0,08	-0,33
Усього зобов'язань	95,39	92,52	86,64	91,48	92,15	-2,86	-5,89	4,85	0,67
Власний капітал									
Акціонерний капітал	18,95	16,67	21,26	22,84	19,96	-2,28	4,59	1,57	-2,87
Резерв переоцінки будівель	0,75	0,86	0,78	0,84	0,73	0,11	-0,09	0,06	-0,11
Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу	-0,50	0,27	0,31	0,10	0,41	0,78	0,04	-0,21	0,31
Непокритий збиток	-14,58	-10,3	-8,99	-15,26	-13,25	4,25	1,34	-6,27	2,00

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Усього власного капіталу	4,61	7,48	13,36	8,52	7,85	2,86	5,89	-4,85	-0,67
Усього зобов'язань та власного капіталу	100	100	100	100	100	—	—	—	—

Згідно таблиці 2.5, де проведено вертикальний аналіз за даними окремої річної звітності про фінансовий стан АТ «Ощадбанк» 2015-2019 років, можна зробити наступні висновки:

Частка власного капіталу складає: у 2019 році – 7,85%, у 2018 – 8,52%, у 2017 – 13,36%, у 2016 – 7,48%, у 2015 – 4,61%.

У 2019 році, порівняно з 2018, власний капітал зменшився на 0,67 п.п.. За допомогою побудованої діаграми, ми можемо побачити питому вагу показників власного капіталу від власного капіталу загалом за 2019 рік.

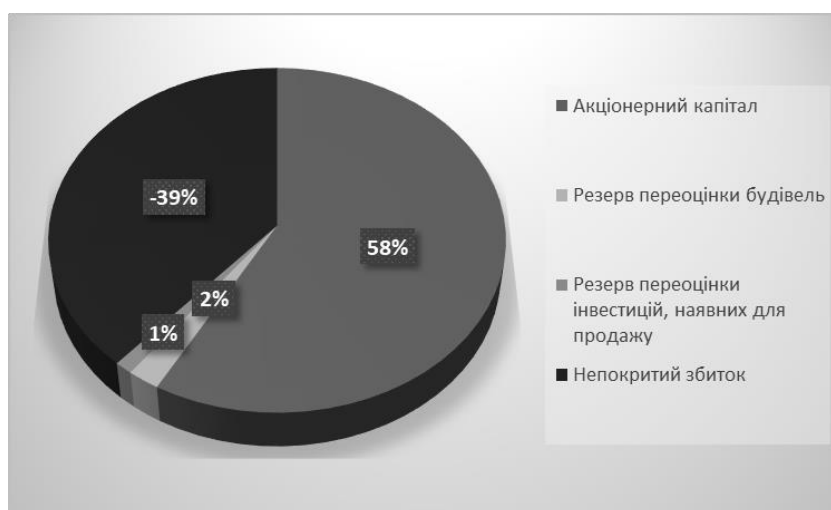

Рис. 2.2 Питома вага власного капіталу у 2019 році (розроблено автором)

В 2018 році власний капітал зменшився на 4,85 п.п. у порівнянні з 2017 роком. За допомогою побудованої діаграми, ми можемо побачити питому вагу показників власного капіталу від власного капіталу загалом за 2018 рік.

Рис. 2.3 Питома вага власного капіталу у 2018 році

У 2017 році власний капітал зріс на 5,89 п.п порівняно з 2016 роком. За допомогою побудованої діаграми, ми можемо побачити питому вагу показників власного капіталу від власного капіталу загалом за 2017 рік.

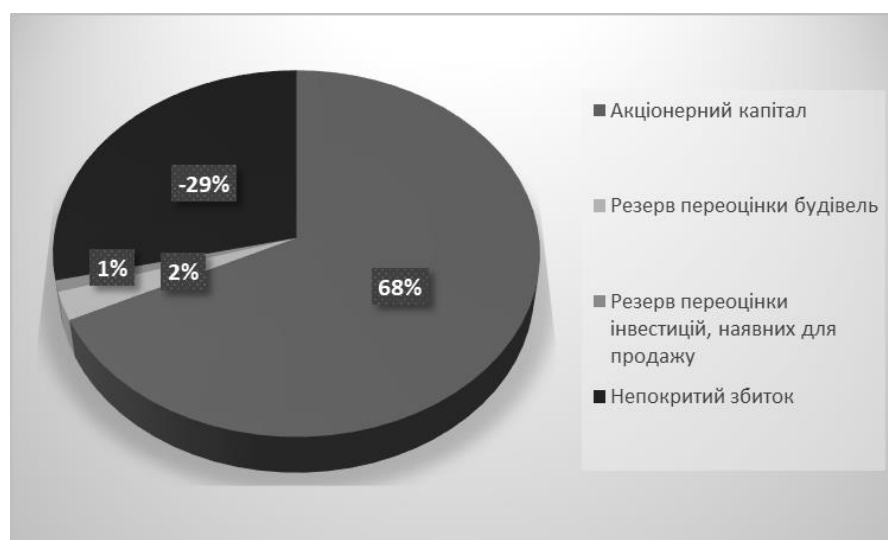

Рис. 2.4 Питома вага власного капіталу у 2017 році

Також у 2016 році, зріс на 2,86 п.п порівняно з 2015 роком. За допомогою побудованої діаграми, ми можемо побачити питому вагу показників власного капіталу від власного капіталу загалом за 2016 рік.

Рис. 2.5 Питома вага власного капіталу у 2016 році

Також за допомогою побудованої діаграми, ми можемо побачити питому вагу показників власного капіталу від власного капіталу загалом за 2015 рік.

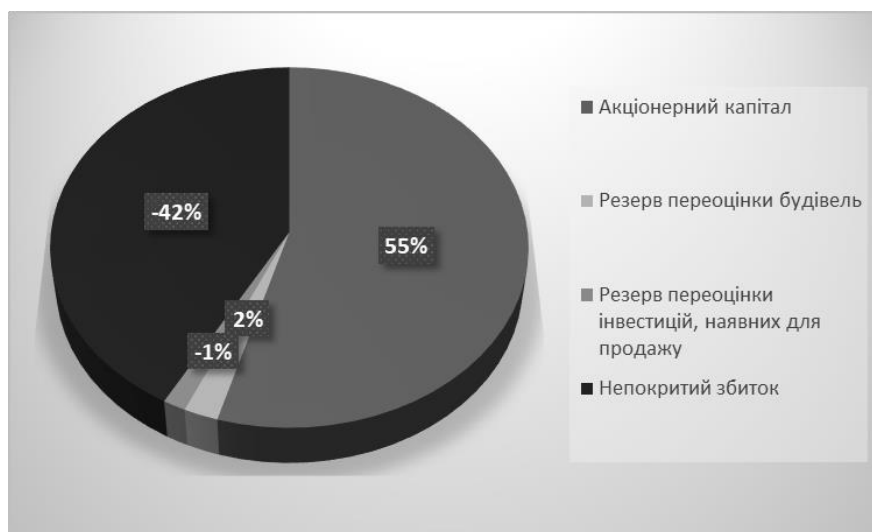

Рис. 2.6 Питома вага власного капіталу у 2015 році

Серед власного капіталу АТ «Ощадбанк» найбільшу питому вагу має акціонерний капітал, він досягає: у 2019 році – 19,96%, у 2018 році – 22,84%, у 2017 році – 21,26%, у 2016 році – 16,67%, у 2015 році – 18,95%.

Найменше значення приймає непокритий збиток, у 2019 році значення дорівнює – 13,25%, у 2018 році – 15,26%, у 2017 році – 8,99%, у 2016 році – 10,33%, у 2015 році – 14,58%.

Частка активів складає: у 2019 році – 0,97%, у 2018 – 0,95%, у 2017 – 0,97%, у 2016 – 0,68%, у 2015 – 0,74%.

У 2019 році, порівняно з 2018, активи зросли на 0,02 п.п., в 2018 році активи зменшились на 0,03 п.п. у порівнянні з 2017 роком, у 2017 році активи зросли на 0,29 п.п. порівняно з 2016 роком, також у 2016 році, активи зменшились на 0,06 п.п. порівняно з 2015 роком.

Серед активів АТ «Ощадбанк» найбільшу питому вагу мають інвестиції, наявні для продажу, вони досягають: у 2019 році – 45,61%, у 2018 році – 53,54%, у 2017 році – 31,18%, у 2016 році – 30,87%, у 2015 році – 29,81%.

Найменше значення приймають інвестиції в дочірні компанії та асоційовані компанії, у 2019, 2018, 2017 та 2016 роках значення дорівнює 0,01%, а в 2015 – 0,02%.

Частка зобов'язань складає: у 2019 році – 1,99%, у 2018 – 1,32%, у 2017 році – 1,24%, у 2016 – 1,33%, у 2015 – 1,81%.

У 2019 році, порівняно з 2018, зобов'язання зросли на 0,67 п.п., в 2018 році зросли на 0,08 п.п. у порівнянні з 2017 роком, у 2017 році зобов'язання зменшились на 0,09 п.п. порівняно з 2016 роком, також у 2016 році, зобов'язання зменшились на 0,48 п.п. порівняно з 2015 роком.

Серед статей зобов'язань найбільше значення мають рахунки клієнтів, їх величина сягає: у 2019 році – 81,15%, у 2018 році – 78,82%, у 2017 році – 76,26%, у 2016 році – 74,12%, у 2015 році – 63,04%.

Найменше значення приймають кошти банків та дорівнюють у 2019 та 2018 році – 0,02%, у 2017 році – 2,75%, у 2016 році – 2,2%, у 2015 році – 10,4%.

Загалом, проаналізувавши діяльність АТ «Ощадбанк» за даними Звіту про фінансовий стан за 2015-2019 рр., можна зробити висновок, що діяльність комерційного банку є ефективною та його фінансовий стан є стабільним.

2.3. Аналіз нормативів банку АТ «Ощадбанк» за 2015-2019 роки

"Економічні нормативи діяльності банків – показники, розроблені Національним банком України для регулювання банківської діяльності на основі безпосереднього нагляду за моніторингом діяльності окремих банків та банківської системи в цілому" [31].

Національний банк України встановлює наступні економічні нормативи, які є обов'язковими до виконання всіма банками:

Н1 – регулятивний капітал, не менше 200 млн грн;

Н2 – норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу, не менше 10 відсотків;

Н3 – норматив достатності основного капіталу, не менше 7 відсотків;

Н6 – норматив короткострокової ліквідності, не менше 60 відсотків;

Н7 – норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, для спеціалізованих ощадних банків – не більше 20 відсотків;

Н8 – норматив великих кредитних ризиків, не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу;

Н9 – норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами, для спеціалізованих ощадних банків – не більше 20 відсотків;

Н11 – норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою, не більше 15 відсотків;

Н12 – норматив загальної суми інвестування, не більше 60 відсотків;

За даними НБУ про економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції, розрахунок яких передбачено Інструкцією № 368 та Положенням № 290, станом на 01.10.2020 у таблиці 2.6 представлені економічні нормативи АТ "Ощадбанк" [32].

Економічні нормативи АТ "Ощадбанк"

Найменування банку	Н1, тис.грн	Н2	Н3	Н6	Н7	Н8	Н9	Н11	Н12
АТ "Ощадбанк"	17 983 862	18,69	13,19	75,35	20	144,99	0,39	0,05	0,14

Регулятивний капітал (Н1) один із найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе у процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості та стабільності банківської діяльності. Регулятивний капітал банку складається із основного та додаткового капіталу.

Відповідно до чинного законодавства мінімальний розмір регулятивного капіталу (Н1) має становити не менше 200 млн. грн [32].

Нормативне значення показника Н1 повинно бути не менше 200 млн. грн. У АТ «Ощадбанк» норматив складає 17 983 862 тис. грн. Тобто, можна зробити такий висновок, що норматив АТ «Ощадбанку» відповідає нормативам НБУ.

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2), який встановлюється з метою запобігання надмірному перекладанню банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів і вкладників банку.

Норматив Н2 визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями та на суму забезпечення кредиту (вкладень у боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав і зважених за ступенем кредитного ризику.

Нормативне значення показника Н2 повинно бути не менше 10 відсотків. У АТ «Ощадбанк» норматив складає 18,69%. Тобто, можна зробити такий висновок, що норматив АТ «Ощадбанку» відповідає нормативам НБУ.

Норматив достатності основного капіталу (Н3), що встановлюється з метою запобігання надмірному перекладанню банком кредитного ризику та ризику неповернення банківських активів на кредиторів і вкладників банку.

Норматив Н3 Визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями та на суму забезпечення кредиту (вкладень у боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав і зважених за ступенем кредитного ризику. Для розрахунку адекватності регулятивного капіталу банку його активи за ступенем ризику поділяють на п'ять груп та підсумовують з урахуванням відповідних коефіцієнтів зважування [32].

Нормативне значення показника Н3 повинно бути не менше 7 відсотків. У АТ «Ощадбанк» норматив складає 13,19%. Тобто, можна зробити такий висновок, що норматив АТ «Ощадбанку» відповідає нормативам НБУ.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) визначається як співвідношення ліквідних активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року. Він визначає мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року.

Нормативне значення показника Н6 повинно бути не менше 60 відсотків. У АТ «Ощадбанк» норматив складає 75,35%. Тобто, можна зробити такий висновок, що норматив АТ «Ощадбанку» відповідає нормативам НБУ.

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) встановлюється з метою обмеження кредитного ризику, що виникає внаслідок невиконання окремими контрагентами своїх зобов'язань.

Розмір кредитного ризику на одного контр-агента визначається як співвідношення суми всіх вимог банку до цього контрагента та всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього контрагента (групи пов'язаних контрагентів), до регулятивного капіталу банку.

Нормативне значення показника Н7 повинно бути не більше 20 відсотків. У АТ «Ощадбанк» норматив складає 20%. Тобто, можна зробити такий висновок, що норматив АТ «Ощадбанку» відповідає нормативам НБУ.

Норматив великих кредитних ризиків (Н8) встановлюється з метою обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом або групою пов'язаних контрагентів. Кредитний ризик, який прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів, вважають великим, якщо сума всіх вимог банку до цього контрагента (групи пов'язаних контрагентів) і всіх позабалансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контр-агента або групи пов'язаних контрагентів.

Н8 визначається як співвідношення суми всіх великих кредитних ризиків, наданих банком щодо всіх контрагентів, з врахуванням всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цих контрагентів, до регулятивного капіталу банку [32].

Нормативне значення показника Н8 повинно бути не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу. У АТ «Ощадбанк» норматив складає 144,99%. Тобто, можна зробити такий висновок, що норматив АТ «Ощадбанку» відповідає нормативам НБУ.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) встановлюється з метою обмеження ризику, який виникає під час здійснення операцій з інсайдерами, що може призвести до прямого або непрямого впливу на діяльність банку.

Норматив Н9 розраховують як співвідношення суми всіх зобов'язань цього інсайдера (групи пов'язаних інсайдерів) перед банком і всіх позабалансових зобов'язань, виданих банком щодо цього інсайдера, та статутного капіталу банку.

Нормативне значення показника Н9 повинно бути не більше 20 відсотків. У АТ «Ощадбанк» норматив складає 0,39%. Тобто, можна зробити такий висновок, що норматив АТ «Ощадбанку» відповідає нормативам НБУ.

Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) визначається як співвідношення розміру коштів, що інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів окремо за кожною установою, до статутного капіталу банку.

Нормативне значення показника Н11 повинно бути не більше 15 відсотків. У АТ «Ощадбанк» норматив складає 0,05%. Тобто, можна зробити такий висновок, що норматив АТ «Ощадбанку» відповідає нормативам НБУ.

Норматив загальної суми інвестування (Н12) визначається як співвідношення суми коштів, що інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів будь-якої юридичної особи, до статутного капіталу банку.

Нормативне значення показника Н12 повинно бути не більше 60 відсотків. У АТ «Ощадбанк» норматив складає 0,14%. Тобто, можна зробити такий висновок, що норматив АТ «Ощадбанку» відповідає нормативам НБУ.

2.4. Аналіз власного капіталу методом коефіцієнтів

Для аналізу стану власного капіталу банків використовуються різні типи та методи аналізу. Серед них важливе місце займає транзакційний метод, який виявляє кількісний взаємозв'язок між різними статтями, класами або групами статей балансу [33].

Власний капітал банку на основі функцій, які він виконує, займає важливе місце в системі показників, що характеризують фінансовий стан банку. Одним із показників, що характеризує стан власного капіталу, особливо на момент створення банку, є мінімальний розмір статутного капіталу. Однак загально визнано, що в процесі продовження діяльності банку його статутний капітал перестає відігравати вирішальну роль як постійний компонент капіталу банку, а отже, і його зміни. Натомість збільшується частка інших

складових власного капіталу банку. Однак не слід нехтувати показником мінімального розміру статутного капіталу: чим більший розмір статутного капіталу, тим стабільніший банк у фінансовому плані.

Однак складність у визначенні достатності власного капіталу полягає в обчисленні його відносного, а не абсолютного розміру. Саме відносні показники достатності капіталу визначають систему аналізу фінансової стійкості банку.

Таким чином, за допомогою методу коефіцієнтів, скориставшись формулами у першому розділі, можемо зробити наступні розрахунки аналізу власного капіталу банку АТ «Ощадбанк» за 2015-2019 роки.

Спочатку для оцінювання достатності власного капіталу банку розрахуємо коефіцієнт (K_1) співвідношення власного капіталу та залучених коштів використовуючи формулу 1.2 та фінансову звітність банку:

$$K_1(2015) = \frac{7340404}{151792607} * 100 = 4,835\%;$$

$$K_1(2016) = \frac{15744664}{194867027} * 100 = 8,079\%;$$

$$K_1(2017) = \frac{31251629}{202590867} * 100 = 15,425\%;$$

$$K_1(2018) = \frac{18542714}{199209255} * 100 = 9,308\%;$$

$$K_1(2019) = \frac{19551908}{229549213} * 100 = 8,517\%.$$

З розрахунків видно, що за період з 2015 по 2019 р.р. показник у 2017 році склав 15,452%, а це означає, що надійність банку зросла.

Здійснимо розрахунок коефіцієнта співвідношення власного капіталу та пасивів банку, використовуючи формулу 1.3:

$$K_2(2015) = \frac{7340404}{159133011} = 0,046;$$

$$K_2(2016) = \frac{15744664}{210607214} = 0,074;$$

$$K_2(2017) = \frac{31251629}{233842496} = 0,134;$$

$$K_2^{(2018)} = \frac{18542714}{217751969} = 0,085;$$

$$K_2^{(2019)} = \frac{19551908}{249101121} = 0,078.$$

Проведені розрахунки показують, що за період з 2015 по 2017 р.р. інтенсивність використання власних коштів зростала, але вже у 2018 р. поступово почала спадати.

Розрахуємо співвідношення власного капіталу до робочих активів за період 2015 – 2019 роки, використовуючи формулу 1.4:

$$K_3^{(2015)} = \frac{7340404}{159133011} = 0,046;$$

$$K_3^{(2016)} = \frac{15744664}{210607214} = 0,074;$$

$$K_3^{(2017)} = \frac{31251629}{233842496} = 0,134;$$

$$K_3^{(2018)} = \frac{18542714}{217751969} = 0,085;$$

$$K_3^{(2019)} = \frac{19551908}{249101121} = 0,078.$$

Цей коефіцієнт вказує на долю забезпеченості робочих активів власним капіталом. З розрахунків видно що робочі активи забезпечені власним капіталом на рівні близько 1%.

За методикою Національного банку України розрахуємо регулятивний власний капітал банку, який складається із суми основного капіталу (капітал 1-го рівня) за вирахуванням суми недосформованих резервів за активними операціями банків, додаткового капіталу (капітал 2-го рівня), за вирахуванням відвернень (формула 1.8):

$$PBK^{(2015)} = 6947189 + 2793282 = 9740471 \text{ тис. грн.};$$

$$PBK^{(2016)} = 13342438 + 4810938 = 18153376 \text{ тис. грн.};$$

$$PBK^{(2017)} = 28704087 + 4652584 - 24800 = 33331871 \text{ тис. грн.};$$

$$PBK^{(2018)} = 16505273 + 3664127 - 24800 = 20144600 \text{ тис. грн.};$$

$$PBK^{(2019)} = 16716509 + 3782847 - 24800 = 20474556 \text{ тис. грн.}$$

Наступний важливий коефіцієнт для розрахунку (K_7) визначає достатність власного регулятивного капіталу, який розраховується за формулою 1.9:

$$K_7(2015) = \frac{9740471}{11932252 - 800037} * 100 = 87,498 \%;$$

$$K_7(2016) = \frac{18153376}{576751 + 1820998} * 100 = 757,101 \%;$$

$$K_7(2017) = \frac{33331871}{725456 + 1822086} * 100 = 1308,393 \%;$$

$$K_7(2018) = \frac{20144600}{215554 + 1821887} * 100 = 988,72 \%;$$

$$K_7(2019) = \frac{20474556}{1018205 + 1817194} * 100 = 722,105 \%$$

Залежність банку від його засновників (акціонерів, учасників) характеризує наступний коефіцієнт, який розраховується за формулою 1.10:

$$K_8(2015) = \frac{30153460}{7340404} = 4,108\%;$$

$$K_8(2016) = \frac{35108980}{15744664} = 2,23\%;$$

$$K_8(2017) = \frac{49724980}{31251629} = 1,591\%;$$

$$K_8(2018) = \frac{49724980}{18542714} = 2,682\%;$$

$$K_8(2019) = \frac{49724980}{19551908} = 2,543\%$$

Якісну оцінку власного капіталу банку дає співвідношення регулятивного власного капіталу до балансового власного капіталу, що відповідає формулі 1.11:

$$K_9(2015) = \frac{9740471}{7340404} = 1,327 \%;$$

$$K_9(2016) = \frac{18153376}{15744664} = 1,53 \%;$$

$$K_9(2017) = \frac{3333871}{31251629} = 0,106 \%;$$

$$K_9(2018) = \frac{2014600}{18542714} = 0,108 \%$$

$$K_9^{(2019)} = \frac{20474556}{19551908} = 1,047 \%$$

Коефіцієнт захищеності власного капіталу (K_{10}) розраховується за формулою 1.12:

$$K_{10}^{(2015)} = \frac{3945327}{7340404} = 0,537 \%$$

$$K_{10}^{(2016)} = \frac{6535809}{15744664} = 0,415 \%$$

$$K_{10}^{(2017)} = \frac{7614578}{31251629} = 0,244 \%$$

$$K_{10}^{(2018)} = \frac{8953527}{18542714} = 0,483 \%$$

$$K_{10}^{(2019)} = \frac{9947977}{19551908} = 0,509 \%$$

Ефективність використання власного капіталу характеризує коефіцієнт його рентабельності (формула 1.13):

$$K_{11}^{(2015)} = \frac{-12273078}{7340404} * 100 = -167,2 \%$$

$$K_{11}^{(2016)} = \frac{464085}{15744664} * 100 = 2,948 \%$$

$$K_{11}^{(2017)} = \frac{558523}{31251629} * 100 = 1,787 \%$$

$$K_{11}^{(2018)} = \frac{162239}{18542714} * 100 = 0,875 \%$$

$$K_{11}^{(2019)} = \frac{255159}{19551908} * 100 = 1,305 \%$$

Розрахуємо також коефіцієнт рентабельності статутного капіталу (формула 1.14):

$$K_{12}^{(2015)} = \frac{-12273078}{30153460} * 100 = -40,702 \%$$

$$K_{12}^{(2016)} = \frac{464085}{35108980} * 100 = 1,322 \%$$

$$K_{12}^{(2017)} = \frac{558523}{49724980} * 100 = 1,123 \%$$

$$K_{12}^{(2018)} = \frac{162239}{49724980} * 100 = 0,326 \%$$

$$K_{12}^{(2019)} = \frac{255159}{49724980} * 100 = 0,513 \%$$

Важливим показником, який характеризує власний капітал банку є мультиплікатор капіталу. Він відображає фінансовий важіль або політику в галузі фінансування: вибір джерел формування банківських ресурсів (боргові зобов'язання чи акціонерний капітал).

Мультиплікатор (M) капіталу обчислюється за формулою 1.15:

$$M^{(2015)} = \frac{159133011}{7340404} = 21,679 \%$$

$$M^{(2016)} = \frac{210607214}{15744664} = 13,376 \%$$

$$M^{(2017)} = \frac{233842496}{31251629} = 7,483 \%$$

$$M^{(2018)} = \frac{217751969}{18542714} = 11,743 \%$$

$$M^{(2019)} = \frac{249101121}{19551908} = 12,741 \%$$

Мультиплікатор капіталу характеризує політику в галузі фінансів – джерел, обраних для формування ресурсів банку: боргових зобов'язань або акціонерного капіталу.

Зрештою, власний капітал зобов'язаний покривати збитки в активах банку, чим вищий рівень мультиплікатора, тим вищий ступінь ризику банкрутства. У той же час, чим більший мультиплікатор, тим більша можливість для банку здійснювати високі виплати своїм власникам.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ БАНКУ

3.1. Шляхи підвищення ефективності управління власним капіталом АТ «Ощадбанк»

Аналіз власного капіталу банку являє собою складне, комплексне завдання, під час розв'язання якого слід враховувати не лише загальний фінансовий стан банку та його діяльність, а й проаналізувати кон'юнктуру ринку банківських операцій і послуг, економічний стан учасників (акціонерів) банку та його клієнтів. Тому, щоб дати більш-менш реалістичну оцінку стану власного капіталу конкретного банку, у процесі його аналізу слід дотримуватись, зокрема, таких основних положень.

На стан та перспективи формування власного капіталу банку суттєво впливає зовнішнє середовище, в якому він функціонує, зокрема стан, в якому перебуває економіка країни. Збиткова діяльність більшості суб'єктів господарювання, наприклад, зменшує можливості банків збільшувати розміри статутного капіталу за рахунок додаткової емісії акцій, змушує шукати інші джерела ресурсів, зокрема залучати кошти на умовах субординованого боргу.

Доцільно враховувати стратегію і тактику конкретного банку, яких він дотримується, здійснюючи банківські операції і надаючи послуги. Зокрема, великим банкам, за інших рівних умов, легше у разі необхідності залучити додаткові ресурси, ніж середнім та малим банкам, що вимагає від останніх більш зваженого підходу до формування власного капіталу.

Необхідно враховувати вид банку, класифікованого, зокрема, за такими ознаками:

- форма власності;
- коло виконуваних операцій;

– організаційно-правова форма діяльності; сектор ринку, де функціонує банк.

В аналізі слід керуватися вимогами чинного законодавства, зокрема нормами, що регулюють формування статутного капіталу, резервного капіталу та інших фондів і резервів, а також враховувати порядок оподаткування прибутку юридичних осіб та доходів фізичних осіб.

Необхідно використовувати економічні нормативи, які застосовують при регулюванні діяльності банків органи банківського регулювання та нагляду. НБУ встановлює спеціальні значення економічних нормативів для певного виду діяльності банків.

Слід враховувати функціональне призначення власного капіталу. Незначна питома вага власного капіталу у сукупному капіталі пов'язана насамперед із тим, що банки у ринковій економіці є фінансовими посередниками. Це дає змогу їм залучати значні грошові кошти та вкладати їх в активи з метою одержання прибутку.

Важливо під час аналізу власного капіталу визначити вартість окремих його складових елементів, а потім порівняти із вартістю залученого та позиченого капіталу. Зокрема, існує думка, що власний капітал є безплатним джерелом банківських ресурсів. Однак це не відповідає дійсності. Так, вартість статутного капіталу від випуску звичайних акцій базується на трьох чинниках: розмірі дивідендів, темпах приросту дивідендів та на ринковій ціні простих акцій. Вважається також, що вартість власного капіталу за рахунок нерозподілених прибутків така сама, як і вартість випуску звичайних акцій, тільки без поправки на витрати на емісію.

У процесі аналізу власного капіталу банку виходячи з його цілей, слід використовувати методи всіх видів фінансового аналізу. Зокрема, вивчення власного капіталу слід починати з аналізу складових його елементів, порівняти їх із показником сукупного власного капіталу за їх питомою вагою. Кількісний аналіз структури власного капіталу банку слід здійснювати у динаміці, щоб відстежувати зміну в його структурі за період, що аналізується, та визначити

тенденції розвитку. Важливо порівняти структуру власного капіталу конкретного банку з аналогічними показниками інших банків або із середньобанківськими.

Здійснюючи аналіз власного капіталу банку, потрібно чітко розуміти його суть, а також враховувати класифікацію власного капіталу за різними ознаками.

Аналізуючи власний капітал, потрібно враховувати існуючі обмеження щодо діяльності банків. Так, банкам забороняється діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі (за винятком реалізації пам'ятних, ювілейних та інвестиційних монет) і страхування, крім виконання функцій страхового посередника. Спеціалізованим банкам (за винятком ощадного) забороняється залучати вклади від фізичних осіб в обсягах, що перевищують 5 % регулятивного капіталу банку.

Часті поправки нормативного банківського регулювання і в стані фінансових ринків не дають можливість банкам повноцінно оцінювати результативність прийнятих управлінських рішень. У більшості українських банків робота за управлінням власним капіталом обмежується виконанням вимог наглядових органів.

Управління власним капіталом банку будується на політиці планування.

Головною метою управління власним капіталом є обґрунтування його достатності, визначення показників, що дозволяють оцінити цю достатність. На величину достатності власного капіталу банку впливають обсяг, структура і зміст активних операцій.

Розмір власного капіталу залежить від обраної банком місії і стратегії в рамках даної місії. Основними факторами для визначення величини достатності власного капіталу банку є обсяг, структура і зміст активних операцій, кількість і якість клієнтів.

Орієнтація банку на переважне проведення активних операцій пов'язана з великим ризиком і вимагає порівняно більшого розміру власних

коштів. В іншому випадку, переважання в кредитному портфелі позик з мінімальним ризиком дозволяє банку успішно працювати з порівняно невеликим власним капіталом. А переважання надійних і заможних клієнтів вимагає, щоб у банку був солідний власний капітал. У той же час, встановлення норми капіталу, необхідного банку; органу або ринку встановлюють цю норму – головні невирішені питання в теорії і практиці банківської справи.

Загострюється вплив на банки по збільшенню власного капіталу викликає неминучість в довгостроковому плануванні обсягів і джерел збільшення капіталу.

Планування власного капіталу реалізовується на основі загального фінансового плану. Планування передують дослідження з визначення темпів зростання активних операцій банку і їх структурі – складається прогнозний баланс активних операцій.

Аналіз літературних джерел і наукових статей при дослідженні зовнішніх і внутрішніх джерел збільшення власного капіталу, дозволив виявити їх переваги і недоліки.

До внутрішніх джерел збільшення власного капіталу відносять:

Накопичення прибутку. Головне джерело поповнення власного капіталу припадає на накопичення прибутку у вигляді різних створених фондів або за рахунок нерозподіленого прибутку.

Перевага: не витратний, що є не дорогим методом поповнення капіталу, особливо для банків, які характеризують діяльність з високою нормою прибутку. Залучення капіталу за рахунок внутрішніх джерел не несе в собі загрози втрати контролю над банком акціонерами і зниження прибутковості їх акцій.

Недолік: прибуток, яку направляють на збільшення власного капіталу, повністю обкладається федеральними податками. Істотний вплив на прибуток надають зміни економічних умов, процентних ставок, валютного курсу та ін., тобто такі зміни, якими банк не може прямо управляти. І ще один момент –

прибуток банку є результатом його кредитної, інвестиційної, фінансової та дивідендної політики, тому підсумки діяльності можуть привести до зростання власного капіталу або зниження внаслідок понесених збитків.

Дивідендна політика. Сьогодні в умовах розвитку банківського ринку основним завданням стає розробка стабільної дивідендної політики банку, з урахуванням того, що частка дивідендів підтримується на досить постійному рівні. При управлінні власним капіталом банку вагому роль відіграє величина прибутку, що залишається в розпорядженні банку.

Перевага: високі дивіденди призводять до зростання курсової вартості акцій банку, це збільшує нарощування капіталу за рахунок зовнішніх джерел. В даному випадку дивіденди здійснюють подвійну функцію: підвищують доходи акціонерів і полегшують нарощування власного капіталу шляхом додаткового випуску акцій.

Кращою дивідендною політикою вважається та, яка дозволяє збільшувати ринкову вартість інвестицій акціонерів. Банк зможе залучати нових акціонерів і зберігати старих, якщо прибутковість акціонерного капіталу дорівнює прибутковості інвестицій в інші напрямки бізнесу з тим же ступенем ризику.

Недоліки: недостатня величина прибутку призводить до повільного зростання внутрішніх джерел власного капіталу зі збільшенням ризику банкрутства при стримуванні підвищення активів і доходів; значна частка прибутку, що спрямовується на збільшення власного капіталу, відбивається в зниженні виплат дивідендів.

Переоцінка основних засобів. Перевага: збільшення вартості майна за рахунок їх переоцінки є істотним джерелом власного капіталу для банків, за умови вкладення в нерухомість з зростаючої ціною.

Недолік: переоцінка основних засобів не є достатньо надійна, тому що вартість матеріальних активів схильна до значних коливань особливо в умовах нестабільної економіки.

Банки, що ростуть швидше, ніж це дозволяє норма внутрішнього зростання капіталу, повинні залучати додатковий капітал із зовнішніх джерел.

До зовнішніх джерел збільшення власного капіталу відносять:

- продаж звичайних і привілейованих акцій;
- емісію капітальних боргових зобов'язань;
- продаж активів і оренду основних засобів.

Вибір зовнішніх джерел збільшення власного капіталу залежить від досягнення бажаного ефекту в отриманні доходів акціонерів, вимірюваний прибутком на одну акцію. Керівництво банком має враховувати й інші важливі чинники, це:

- безумовні витрати, пов'язані з кожним джерелом ресурсів, в т.ч. процентні витрати і комісійні платежі за розміщення цінних паперів, інспекційні витрати;
- рівень впливу на діяльність і контроль з боку акціонерів;
- схильність до ризику джерел капіталу;
- рівень загальних банківських ризиків;
- можливості і доступ на ринки капіталу, на яких може здійснюватися залучення нових ресурсів.

Відзначимо, що випуск і продаж звичайних (привілейованих) акцій самий дорогий спосіб поповнення власного капіталу зважаючи на високі витрати по підготовці нової емісії та розміщення акцій, виникає ризик недоотримання доходів акціонерами в порівнянні з держателями боргових зобов'язань.

В українській практиці додатковий випуск акцій веде до зростання відразу трьох елементів власного капіталу банку: статутного капіталу; емісійного доходу; резервного капіталу, мінімальний розмір якого прив'язаний до величини статутного капіталу.

Власники привілейованих акцій мають первинне право на прибуток банку за відношенню до власників звичайних акцій. Дивідендні виплати власникам звичайних акцій можуть знизитися після випуску привілейованих

акцій. І тим не менше, в порівнянні з борговими зобов'язаннями, вони мають більшу гнучкість, тому що виплата дивідендів по ним не завжди є обов'язковою.

Випуск субординованих зобов'язань. На практиці для збільшення власного капіталу банки використовують випуск облігацій або отримання кредиту на термін більше п'яти років при дотриманні договору про їх погашенні в разі банкрутства. Боргові зобов'язання (субординовані) погашаються після виконання претензій всіх кредиторів, але раніше випуску власних акцій.

Перевага: процентні виплати по субсидованому боргу виключаються з оподаткованого доходу. Якщо позикові кошти приносять дохід, що перевищує процентні виплати по ним, то випуск субсидованих зобов'язань здатний підвищити прибуток на одну акцію. Після закінчення терміну субсидовані зобов'язання необхідно погашати, що розвиваються банки часто вдаються до рефінансування субсидованого боргу, тобто здійснюють погашення облігацій, за якими минув термін позики, за рахунок коштів від нового випуску облігацій. Це дозволяє банку при потребі в фінансуванні свого розвитку, мати боргові зобов'язання в якості постійного елемента капіталу.

Продаж активів, оренда нерухомого майна. Для підтримки і розширення діяльності, банки здають наявне нерухоме майно. Дана угода забезпечує додатковий приплив грошових коштів та істотну добавку до власного капіталу, що посилює капіталізацію банку.

Також банки використовують бонусну емісію. При зростанні ринкової вартості будь-яких активів банку (переважно будівель) в порівнянні з їх балансовою вартістю банку не вигідно продавати такі активи. Для покриття різниці між балансовою і ринковою вартістю створюються резерви для переоцінки власності, ці резерви капіталізуються у вигляді безкоштовного розміщення акцій між акціонерами банку, що і становить бонусну емісію. Нові акції збільшують акціонерний капітал, власність банку зберігається, вартість випущених до цього акцій не знижується.

Обмін акцій на боргові цінні папери. Операція з обміну акцій на боргові цінні папери проводиться, якщо банк в складі додаткового капіталу має субординовані облигації. У балансі банку ці облигації обліковуються за емісійної (номінальною) вартості. Для погашення боргових зобов'язань банк накопичує фонд погашення. Наприклад, банк випустив боргові зобов'язання під 8% річних на суму 20 млн. грн. При зростанні процентних ставок до 10% ринкова вартість таких облигацій може знизитися до 10 млн. грн. Продаючи нові акції на суму 10 млн. грн. і викуповуючи колишні зобов'язання щодо поточної вартості, банк отримує можливість списати з балансу 20 млн. грн. боргу. Таким чином, після завершення цього обміну банку стають непотрібними кошти фонду погашення. З точки зору регулюючих органів, банк посилює свій капітал і уникає майбутніх витрат на виплату відсотків по погашеним зобов'язанням.

Ефективно проведений фінансовий аналіз на основі досконалих методик, що впливають на доходи акціонерів, дозволяє вибрати найбільш підходящий спосіб залучення зовнішнього додаткового капіталу.

Отже, підхід управління власним капіталом банку позначає прогнозування розмірів капіталу з урахуванням збільшення обсягу балансових та позабалансових операцій, розмірів ризиків, дотримання введених нормативними актами співвідношень між різними складовими власного капіталу з метою досягнення введених банком нормативів.

3.2. Рекомендації щодо управління власним капіталом в АТ «Ощадбанк»

Управління капіталом означає прогнозування його величини з урахуванням зростання обсягу балансових та позабалансових операцій, величини ризиків, прийнятих банком, дотримання встановлених

нормативними актами пропорцій між різними елементами капіталу з метою досягнення встановлених банком параметрів. Зміни в області нормативного регулювання і в стані фінансових ринків не дозволяють банкам оцінити результативність прийнятих управлінських рішень. У більшості комерційних банках України робота з управління капіталом обмежується виконанням вимог наглядових органів.

Посилення тиску на банки з приводу збільшення ними свого капіталу породжує необхідність в довгостроковому плануванні обсягів і джерел зростання капіталу. У банківській практиці відомо безліч способів планування капіталу, але всі вони включають тільки основні етапи, такі як:

- розробка загального фінансового плану;
- визначення величини капіталу, необхідного банку з урахуванням його цілей, передбачуваних нових послуг, умов державного регулювання;
- визначення величини капіталу, який можна залучити за рахунок внутрішніх джерел;
- оцінка і вибір найбільш відповідного до потреб і цілей банку джерел капіталу.

Планування власного капіталу має здійснюватися на основі загального фінансового плану. Планування капіталу передують розробки з визначення темпів зростання активних операцій банку і їх структури. На наступному етапі визначаються необхідні джерела фінансування активних операцій, прогнозується розмір і джерела залучених коштів, оцінюється склад активів за ступенем ризику, виходячи зі стратегії банку. Ці дані є необхідною вихідною базою для складання плану доходів банку з урахуванням різних сценаріїв руху процентних ставок і прогнозованого рівня непроцентних доходів і витрат. На основі прогнозу виплати дивідендів визначається ймовірний розмір внутрішньо генерованого капіталу. Виходячи з планованого зростання активів, розраховується необхідна величина капіталу, що залучається за рахунок зовнішніх джерел.

Джерела приросту власного капіталу діляться на внутрішні і зовнішні. Співвідношення між цими джерелами нерідко визначається розміром банку та його стратегією. Великі банки, що мають доступ до національних і міжнародних фінансових ринків, мають можливість випускати звичайні, привілейовані акції або облігації для підтримки безперервного зростання своєї діяльності. У невеликих банків такі можливості обмежені. Вони не можуть залучити інвесторів через відсутність відповідної репутації, більш низького рівня платоспроможності. Крім того, невеликі за розміром випуски цінних паперів погано реалізуються на відкритому ринку, їх розміщення пов'язано з великими витратами і ризиками. Тому невеликим банкам більше доводиться покладатися на внутрішні джерела нарощування власного капіталу, таким як накопичення прибутку.

Основним джерелом власного капіталу для банку є накопичення прибутку у вигляді різних фондів або в нерозподіленому вигляді. Це найлегший і найменш дорогий метод поповнення капіталу, особливо для банків, діяльність яких характеризується високою нормою прибутку. Крім того, залучення капіталу за рахунок внутрішніх джерел не несе в собі загрози втрати контролю над банком існуючими акціонерами і зниження прибутковості їх акцій.

Реінвестування прибутку – найприйнятніша і порівняно дешева форма фінансування банку, який прагне розширити свою діяльність. Такий підхід до нарощування капітальної бази не розширює коло власників, а дозволяє зберегти існуючу систему контролю за діяльністю банку та уникнути зниження прибутковості акцій внаслідок збільшення їх кількості в обігу.

Чистий прибуток, що залишився в розпорядженні банку після виплати податків, може бути спрямована на виконання двох основних завдань:

- забезпечення певного рівня дивідендних виплат акціонерам;
- достатнє фінансування діяльності банку.

Крім накопичення прибутку можна виділити дивідендну політику банку. Дивідендна політика банку справляє значний вплив на можливості

розширення капітальної бази за рахунок внутрішніх джерел. Величина прибутку, що залишається в розпорядженні банку, має першорядне значення для управління капіталом банку. Низький рівень прибутку веде до повільного зростання внутрішніх джерел капіталу, підвищуючи ризик банкрутства і стримуючи зростання активів і відповідно доходів. Висока частка прибутку, що спрямовується на приріст капіталу, призводить до зниження виплачуваних дивідендів. Відповідно, високі дивіденди ведуть до зростання курсової вартості акцій банку, що полегшує нарощування капіталу за рахунок зовнішніх джерел. Дивіденди в цьому випадку виконують подвійну функцію:

- збільшують доходи наявних акціонерів;
- полегшують нарощування капіталу шляхом додаткового випуску акцій.

Загалом існує п'ять основних типів дивідендної політики:

- 1) виплата дивідендів за залишковим принципом;
- 2) виплата дивідендів постійного розміру;
- 3) виплата стійко зростаючих дивідендів (з коефіцієнтом зростання);
- 4) виплата дивідендів як постійної частки чистого прибутку;
- 5) виплата постійної і змінної частини дивіденду – регулярний розподіл невеликих дивідендів з можливістю додаткових виплат в прибуткові періоди.

Дивідендна політика, заснована на залишковому принципі, коли на виплати акціонерам йде частина чистого прибутку, що залишилася після утримання коштів на внутрішнє фінансування, характеризується для інвесторів підвищеним ризиком в порівнянні з дивідендними політиками з більш прогнозованими потоками дивідендів. Причина – неможливість на багато років вперед оцінити обсяг вкладень в майбутні інвестиційні проекти і спрогнозувати залишок прибутку для виплат. Також, компанія, встановлюючи розмір дивідендів як фіксований відсоток від прибутку або іншим способом, що дозволяє інвесторам легше орієнтуватися в розрахунках майбутніх потоків доходів, збільшує ризики для себе. Так як, виконавши зобов'язання перед акціонерами, організація може зіткнутися з нестачею коштів на інвестиційні

цілі. Тому менеджменту доводиться шукати точку рівноваги між інтересами інвесторів і потребами організації, прагнучи до встановлення гнучкої дивідендної політики.

Велику увагу слід приділяти побудові довірчих відносин з акціонерами, що передбачає максимальне розкриття інформації. З наближенням дати оголошення про виплату дивідендів слід заздалегідь зорієнтувати інвесторів на той чи інший їх розмір, обґрунтовуючи своє рішення вагомими причинами.

Грамотна дивідендна політика і максимальна інформованість акціонерів є найважливішими чинниками інвестиційної привабливості організації і запорука її майбутнього розвитку.

Дивідендна політика багато в чому залежить від структури і концентрації акціонерного капіталу. Більшість Українських банків відрізняється молодістю і потребує інвестиційних ресурсів на розвиток. Тому, основний принцип їх дивідендної політики – пріоритет капіталізації прибутку над її розподілом серед акціонерів.

Оптимальною дивідендною політикою буде вважатися та, яка максимізує ринкову вартість інвестицій акціонерів. Банк зможе залучати нових акціонерів і зберігати старих, якщо прибутковість акціонерного капіталу, хоча б, дорівнює прибутковості інвестицій в інші сфери бізнесу з тим же ступенем ризику. В умовах нинішнього ринку важливим завданням для банків є вироблення стабільної дивідендної політики, коли частка дивідендів підтримується на відносно сталому рівні.

Високий рівень дивідендних виплат приваблює акціонерів, але сповільнює процес накопичення капіталу. Це стримує зростання обсягу активних операцій, які генерують доходи банку, та підвищує загальний рівень ризику. Зниження надійності банку також може стати причиною відпливу капіталу через продаж акціонерами своїх акцій, які стають досить ризикованими. Дивідендна політика впливає не тільки на внутрішні джерела поповнення капіталу, а й на зовнішні, так як можливості додаткового залучення капіталу великою мірою визначаються розміром дивідендів.

Оптимальною дивідендною політикою вважається така, яка максимізує ринкову вартість акцій банку. Прибутковість акцій банку має бути не нижче прибутковості інших видів інвестицій з таким самим рівнем ризику.

У розвинених країнах середній рівень доходності банківських акцій становить 14–17%.

Одним з важливих чинників впливу на можливості банку залучати капітал у майбутньому – це стабільність дивідендної політики. Для підтримки постійного рівня дивідендних виплат банки останнім часом все більш велику частину своїх прибутків спрямовують саме на виплату дивідендів за акціями. Це пов'язано як з підвищенням вимог з боку акціонерів, так і з тенденцією загального зниження прибутковості банківської діяльності. Такий стан спонукає менеджерів банків до пошуку зовнішніх джерел поповнення капіталу.

Недоліком такого способу є те, що прибуток, що спрямовується на приріст капіталу, обкладається податками. Значний вплив на прибуток надають зміни економічних умов, процентних ставок, валютного курсу і так далі, тобто зміни, якими банк не має можливості прямо управляти. Також, прибуток банку є результатом його кредитної, інвестиційної, фінансової та дивідендної політики, тому підсумки діяльності можуть привести як до збільшення власного капіталу, так і до його скорочення внаслідок збитків.

Приріст вартості майна за рахунок переоцінки власних будівель і устаткування є істотним джерелом капіталу для банків, що мають вкладення в нерухомість з зростаючої ціною. Це джерело не є достатньо надійним, оскільки вартість матеріальних активів схильна до значних коливань особливо в умовах нестабільної економіки.

Завдання управління полягає у визначенні оптимального співвідношення між величиною прибутку, що спрямовується на поповнення капіталу, та розміром дивідендних виплат акціонерам банку. Низький рівень дивідендів призводить до зниження ринкової вартості акцій банку та спонукає власників до їх продажу, яка означає відплив акціонерного капіталу з банку.

Така дивідендна політика не заохочує потенційних акціонерів і може створити проблеми під час залучення капіталу в майбутньому, оскільки акції з низькими дивідендами не матимуть попиту на ринку.

Перевагами методу внутрішніх джерел поповнення капіталу є:

- незалежність від кон'юнктури ринку;
- немає витрат на залучення капіталу ззовні;
- простота застосування, оскільки кошти просто переводяться з одного бухгалтерського рахунку на інший;
- немає загрози втрати контролю над банком з боку акціонерів.

Недоліками методу внутрішніх джерел поповнення капіталу є:

- повне оподаткування, оскільки на поповнення капіталу спрямовується чистий прибуток після виплати всіх податків;
- виникнення проблеми зменшення дивідендів;
- повільне нарощування капіталу.

Банки, що ростуть швидше, ніж це дозволяє норма внутрішнього зростання капіталу, повинні залучати додатковий капітал із зовнішніх джерел.

Зовнішніми джерелами приросту власного капіталу банку є:

- продаж звичайних і привілейованих акцій;
- емісія капітальних боргових зобов'язань;
- продаж активів і оренда декількох видів основних фондів, зокрема будівель, які належать банку.

Вибір одного із зазначених способів залежить від того, який ефект це матиме по відношенню до доходів акціонерів, який зазвичай вимірюється прибутком на одну акцію. Іншими важливими факторами, які повинні бути враховані, є:

- відносні витрати, пов'язані з кожним джерелом капітальних коштів;
- вплив на власність і контроль за діяльністю банку існуючих і потенційних акціонерів;
- відносний ризик, пов'язаний з кожним джерелом капіталу;

- загальна схильність банку до ризику, що виражається такими показниками, співвідношення сукупного обсягу виданих кредитів і активів банку, або депозитів, або капіталу банку;

- сила і слабкість ринків капіталу, на яких може здійснюватися залучення нових капітальних коштів;

- регулюючі нормативні акти, що стосуються обсягу, і структури власного капіталу.

Випуск і продаж звичайних і привілейованих акцій належить до особливо дорогих способів через високі витрати з підготовки нової емісії і розміщення акцій. Також, виникає ризик, пов'язаний з доходами акціонерів в порівнянні з держателями боргових зобов'язань. У вітчизняній практиці додатковий випуск акцій веде до зростання відразу трьох елементів власного капіталу банку:

- статутного капіталу;

- емісійного доходу;

- резервного капіталу, мінімальний розмір якого залежить від величини статутного капіталу.

Кількість акцій, якими володіє акціонер, характеризує його внесок в статутний капітал і показує його частку в майні фірми. Статутний капітал АТ «Ощадбанк» поділений на певне число акцій. Звичайні акції дають право:

- на голоси в управлінні АТ через голосування на зборах акціонерів;

- на отримання дивіденду;

- на отримання частини майна АТ при його ліквідації, але після задоволення вимог кредиторів і власників привілейованих акцій.

Привілейовані акції дають право:

- на пріоритетне отримання доходу в порівнянні з власниками звичайних акцій;

- на отримання дивіденду;

- на частку в статутному капіталі;

- на частку майна пропорційно наявним у них акцій.

Привілейовані акції не дають право голосу в управлінні банком. Використання даного джерела капіталу несе в собі загрозу розмивання існуючої структури акціонерного капіталу, контрольних пакетів акцій. Багато в чому прагнення зберегти контроль над банком спонукає акціонерів накладати заборону на нові випуски акцій. Так як власники привілейованих акцій мають первинне право на прибуток банку по відношенню до власників звичайних акцій, дивідендні виплати останнім можуть знизитися після випуску привілейованих акцій. Але в порівнянні з борговими зобов'язаннями вони мають більшу гнучкість, так як виплата дивідендів по ним не завжди є обов'язковою.

У західній практиці для зростання капіталу банки широко використовують випуск облігацій або отримання кредиту на термін більше 5 років при дотриманні заздалегідь обумовленого порядку їх погашення в разі банкрутства банку. Такі боргові зобов'язання погашаються після задоволення претензій всіх кредиторів, але раніше випуску власних акцій і отримали назву субординованих. Головне і основне даного джерела нарощування капіталу полягає в тому, що процентні виплати по субсидованому боргу виключаються з оподаткованого доходу. Якщо позикові кошти приносять дохід, що перевищує процентні виплати за ними, то випуск субсидованих зобов'язань здатний підвищити прибуток на одну акцію. Так як після закінчення терміну субсидовані зобов'язання необхідно погашати, зростаючі банки часто вдаються до рефінансування субсидованого боргу, тобто здійснюють погашення облігацій, за якими минув термін позики, за рахунок коштів від нового випуску облігацій. Це дозволяє банку, що відчуває потребу у фінансуванні свого зростання, мати боргові зобов'язання в якості постійного елемента капіталу.

Каталізатором збільшення обсягу емісій на ринках, що розвиваються є прийняття в багатьох країнах регулятивних вимог, які, згідно з рекомендаціями Базельського комітету, дозволяють розглядати випуски гібридних інструментів і субординованих боргових зобов'язань як

регулятивний капітал. Іншим моментом, який може спричинити за собою зростання емісій в майбутньому, є впровадження стандартів Базель II, які можуть чинити тиск на показники капіталізації через більш високих вимог по комерційному кредитуванню, державними борговими зобов'язаннями в іноземній валюті та операційного ризику.

Основним фактором, що визначає пропозицію капітальних цінних паперів банків з ринків, що розвиваються, є високий органічне зростання банків, оскільки розширення діяльності випереджає внутрішнє генерування капіталу. Рейтинги капітальних цінних паперів відображають ступінь їх субординованого і ймовірність відстрочки виплат по паперах, яка залежить як від структури емісії, так і від самостійної фінансової стійкості банку.

Обмін акцій на боргові цінні папери проводиться в тому випадку, якщо банк в складі додаткового капіталу має субординовані облигації. На балансі комерційних банків ці облигації обліковуються за емісійною вартістю. Для погашення цих боргових зобов'язань банк повинен накопичувати фонд погашення.

Залучення коштів на умовах субординованого боргу має для банків деякі переваги в порівнянні з іншими способами збільшення їх власного капіталу. По-перше, виплата відсотків за субординованим боргом здійснюється за рахунок збільшення валових витрат. По-друге, боргові зобов'язання не пропонують їх власникам права на управління банком. По-третє, механізм залучення коштів на умовах субординованого боргу простіше, ніж той, який застосовується, зокрема, при емісії акцій. По-четверте, придбання акцій можливе лише за рахунок власних коштів акціонерів. В умовах економічної нестабільності, значної інфляції, спаду виробництва, збитковості значної кількості підприємницьких структур досить важко банкам розмістити акції на прийнятних умовах. Більш прийнятним є залучення коштів на умовах субординованого боргу.

Для підтримки своєї діяльності банки іноді продають наявний у них будинок і беруть потім його в оренду у нових власників. Це забезпечує

додатковий приплив грошових коштів, а також істотний прибуток до власного капіталу, що підсилює капітальну позицію банку. В останні роки банки стали широко використовувати бонусну емісію. При зростанні ринкової вартості будь-яких активів банку в порівнянні з їх балансовою вартістю банку не вигідно продавати такі активи. Для покриття різниці між балансовою і ринковою вартістю створюються резерви для переоцінки власності, ці резерви капіталізуються у вигляді безкоштовного розміщення акцій між акціонерами банку, що становить бонусну емісію. Нові акції збільшують акціонерний капітал, але не розпилюють власність банку і не зменшують вартість випущених до цього акцій.

На основі здійсненого аналізу визначимо основні етапи планування капіталу для АТ «Ощадбанк»:

- розробка загального фінансового плану;
- визначення необхідних джерел фінансування активних операцій, прогноз розміру і джерела залучених коштів, оцінити склад активів за ступенем ризику, виходячи зі стратегії банку;
- визначення величини капіталу, необхідного банку з урахуванням його цілей, передбачуваних нових послуг, умов державного регулювання;
- визначення величини капіталу, який можна залучити за рахунок внутрішніх джерел;
- оцінка і вибір найбільш відповідного до потреб і цілей банку джерел капіталу.

Рекомендації, щодо визначення методу приросту власного капіталу для АТ «Ощадбанк»:

- накопичення прибутку. Залучення капіталу за рахунок внутрішніх джерел не несе в собі загрози втрати контролю над банком існуючими акціонерами і зниження прибутковості їх акцій;
- реінвестування прибутку. Такий підхід до нарощування капітальної бази не розширює коло власників, а дозволяє зберегти існуючу систему

контролю за діяльністю банку та уникнути зниження прибутковості акцій внаслідок збільшення їх кількості в обігу;

– продаж активів і оренда декількох видів основних фондів, зокрема будівель, які належать банку.

Чистий прибуток, що залишився в розпорядженні банку після виплати податків, може бути спрямована на виконання двох основних завдань:

- забезпечення певного рівня дивідендних виплат акціонерам;
- достатнє фінансування діяльності банку.

Дивідендна політика банку справляє значний вплив на можливості розширення капітальної бази за рахунок внутрішніх джерел. Високі дивіденди ведуть до зростання курсової вартості акцій банку, що полегшує нарощування капіталу за рахунок зовнішніх джерел. Потрібно знайти точку рівноваги між інтересами інвесторів і потребами організації, прагнучи до встановлення гнучкої дивідендної політики.

Велику увагу слід приділяти побудові довірчих відносин з акціонерами, що передбачає максимальне розкриття інформації. Грамотна дивідендна політика і максимальна інформованість акціонерів - найважливіші чинники інвестиційної привабливості організації і запорука її майбутнього розвитку.

Приріст вартості майна за рахунок переоцінки власних будівель і устаткування є істотним джерелом капіталу для банків, що мають вкладення в нерухомість з зростаючої ціною.

Вибір способу залучення зовнішнього капіталу повинен проводитися на основі ретельного фінансового аналізу наявних альтернатив і їх потенційного впливу, перш за все на доходи акціонерів.

Банки, що мають доступ до джерел зовнішнього капіталу, володіють більшою свободою у виборі стратегій зростання та використання сприятливої кон'юнктури фінансового ринку.